

EUSKADIKO HAUR BERMEAREN ESTRATEGIA 2030

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

ONGIZATE, GAZTERIA ETA
ERRONKA DEMOGRAFIKOAREN SAILA

DEPARTAMENTO DE BIENESTAR,
JUVENTUD Y RETO DEMOGRÁFICO

AURKIBIDEA

AURKEZPENA	3
1. DOKUMENTUAREN EZAUGARRIAK.....	4
2. EUROPAKO HAUR-BERMEA	6
3. PREMIEN ETA LEHENTASUNEZKO ERRONKEN DIAGNOSTIKOA.....	7
3.1. TESTUINGURU SOZIALAREN ETA POLITIKEN BILAKAERA.....	7
3.2. NAZIOARTEKO ARAU- ETA PLANGINTZA-ESPARRUA	9
3.3. HAURRAK ETA NERABEAK EUSKADIN	12
3.4. HAUR ETA NERABEENTZAKO POLITIKAK EUSKADIN	24
3.5. POLITIKA PUBLIKOEN ESPARRU BERRIA	29
4. HAUR BERMEA LORTZEKO EUSKAL EREDUAREN OINARRIAK.....	34
4.1. KONTZEPTU-ESPARRUA.....	34
4.2. ESTRATEGIAREN PRINTZPIO GIDARIAK, EGINKIZUNA ETA IKUSPEGIA.....	38
5. ORIENTABIDEAK.....	40
5.1. ERRONKAK.....	40
5.2. JARDUERA-ARDATZAK ETA -ESPARRUAK.....	41
5.3. HELBURU OROKORRAK	42
6. GOBERNANTZA, JARRAIPENA ETA EBALUAZIOA	43
6.1. ESTRATEGIAREN ARTIKULAZIO INSTITUZIONALA	43
6.2. GOBERNANTZA, EBALUAZIOA ETA JARRAIPENA.....	44
6.3. ADIERAZLEEN MATRIZEA	45

AURKEZPENA

Haurrak eta nerabeak eskubideen *titularrak dira, beren orainaren protagonistak eta euren eta euskal gizartearen etorkizunaren eraikitzaile* aktiboak. Horixe da Haurren eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legearen perspektiba, eta Estrategia hau lehen garapen bat da.

Haurren bermea funtsezko bitartekoa da eskubideak eraginkortasunez erabiltzeko, bizitza osoa izateko, haurtzarotik gizartearen parte hartzeko, eta baita aukera-berdintasuna bermatzeko ere.

Ikuspegi horrekin, estrategiak haurrek eta nerabeek beren bizi-proiektuak sustatzeko eskubideetara iristeko duten aukerari helden dio, eta modu berritzailean nabarmentzen ditu funtsezko arloak, baina ez beti kontuan hartzen direnak, hala nola aisia eta kultura, bai eta haien parte-hartze sozial eta politikoa ere.

Eta haur eta nerabe guztiek eskubide guztiak benetan balia ditzaten sustatzean oinarritzen da ikuspegi hori, eta arreta berezia eskaintzen die lehen hurrei, funtsezko etapa den aldetik, bai eta bazterketa edo egoera zaurgarrian dauden hurrei ere.

Eraldatzen ari den eta gero eta anitzagoa den Euskadi batean, ezinbestekoa da haurren eta nerabeen eta familien politika bultzatzea, kalitatearen, eraginkortasunaren, unibertsaltasunaren eta elkartasunaren printzipioetan oinarrituta, eta haurren, nerabeen eta familien aniztasunera egokituta, eta arreta berezia eskainiz zaurgarrienei, aukera-berdintasunaren eta gizarte-kohesioaren mesedetan.

Hala, Euskadiko Haur Bermearen Estrategia espektro zabaleko estrategia da, eta haur eta nerabe guztiak eskubideen subjektu eta garapenaren protagonista direla aitortzen du. Eta bere aukerak zabaltzeko euskarria da, prebenitzeko, sustatzeko eta babesteko eginkizun hirukoitza bultzatuz eta haur zaurgarrienei zuzendutako ekintza positiboko neurriak hartuz, horrela Haur eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legearen aurreikuspenak hedatuz.

Horretan guztian euskal estrategia Europako Haur Bermearekin bat dator, honek definitzen dituen eskubideak eta zerbitzuak ziurtatzetik hasita. Horrela, haurrek eta nerabeek beren oinarritzko beharrak bete ditzaten lortu nahi da, beren gaitasunak ezagutu eta gara ditzaten, beren bizi-proiektua definitu eta eraiki dezaten begirada irekiarekin, beren iritziak adieraz ditzaten eta beren ingurunean eragin dezaten, ingurune hori eraldatzen eta haur eta nerabeentzat, beren aniztasunean, atseginago bihurtu dadin lagunduz.

Europako Batzordearen Gomendioak <<*Haurrengan inbertitu: desabantailen zikloa apurtu*>>> egiten duen bezala, estrategiak haur eta nerabeen politika paradigma inbertitzailearen funtsezko adierazpenez hartzen du. Eta eskubide- eta aukera-berdintasunaren ikuspegitik, arreta jartzen du prestaketan (prebentzioa eta sustapena) eta erreparazioan (babesa). Euskal legearekin bat datorren ikuspegi eta funtzio horrekin, desabantailen zikloa eta pobreziaaren belaunaldien arteko transmisioa hautsi nahi du.

Horrela, Euskadiko Haur Bermearen Estrategia eta estrategia hori garatzen duten erakunde arteko hurrengo planak lehen mailako gizarte-inbertsioa dira. Eskubide eta aukeren bermea, haur, nerabe eta haien familia guztien bizi-proiektuak bultzatzeko, eta berdintasunerako, parte-hartzerako eta gizarte-kohesiorako funtsezko bitartekoa.

Nerea Melgosa Vega
Ongizate, Gazteria eta Erronka Demografikoko sailburua

1. DOKUMENTUAREN EZAUGARRIAK

Oinarrien dokumentua da

Dokumentu honek Euskadiko Haur Bermearen Estrategiaren (aurrerantzean EHBE) oinarriak finkatzen ditu, Europako Haur Bermearen esparruan. Eta, *oinarri-dokumentu gisa, haur-bermearen eremu guztietan esku-mena duten erakundeek plangintza orientatzea bilatzen du, bai eta Euskadin bizi diren haur eta nerabeen¹ bizi-baldintzetan, eskubide eta aukeretan eragiteko gaitasuna duten beste sektore batzuen ere.*

Dokumentuak ezartzen dituen oinarriak, ondoren, erronka, ardatz, jarduketa-eremu eta helburu orokor estrategikoetan zehazten dira. Horiek orientabideak dira sektore publikoaren ekintzarako, familiek eta komunitateekin, gizarte-ekimenarekin (hirugarren gizarte-sektorea) eta enprekin lankidetzan.

Erakunde eskudunek eta haur-bermearen berezko esparruetan parte hartzen duten beste eragile batzuek kontuan hartuko dituzte orientabide horiek, beren ekintza planifikatzerakoan, beren errealitate zehatzari egokituta.

Zehazki, Familiei eta Haurrei eta Nerabeei Laguntzeko Erakunde arteko V. Planak bat egingo du EHBekin, eta aintzat hartuko ditu orientabide horiek, bai eta helburu estrategiko bakoitzarekin lotutako gomendio eta jarduketa ugari ere (dokumentu honen bosgarren atala), EHBE egiteko prozesuan identifikatu zirenak. Dokumentu horrek, oinarrien dokumentua denez, ez ditu jasotzen, baina erakundeek eta entitateek, aztertutako ondoren, beren plangintzan sartu ahal izango dituzte.

Europako Haur Bermearen barruan dagoen dokumentu bat da, eta hura zabaltzen du

Europako Haur Bermearen esparruan, EHBE **premia duten haur eta nerabeei** eta haien familiei zuzentzen zaie, honako hauek barne hartuta: a) gizarte-bazterkeria, pobrezia edo haien arriskua; b) dokumentu honetan, sakontasun-asmorik gabe, zerrendatzen diren kalteberatasun-egoerak; c) Europako Haur Bermea ezartzen duen *Kontseiluaren (EB) 2021/1004 Gomendioak definitzen dituen pobrezia-, bazterkeria- edo gabetze-egoerak*.²

“Premia duten haurrak dira hemezortzi urtetik beherakoak, pobrezia edo gizarte-bazterketa jasateko arriskuan daudenak; txirotasun-arriskuan dauden, gabezia material eta sozial larria duten edo lan-intentsitate oso txikia duten familietan bizi diren haurrak dira”³.

Euskal estrategia Europako Haur Bermeak lehenesten dituen eskubide eta esparruetan oinarritzen da: hezkuntza eta haurren zaintza, osasun-laguntza, derrigorrezko hezkuntza, derrigorrezko hezkuntzaren ondo-koa eta eskolaz kanpoko jarduerak, etxebizitza eta elikadura osasungarria.

¹ Dokumentu honetan, “haurrek eta nerabeak” esamoldea, kasu guztietan, adingabeei dagokiela ulertzen da. Hau da, 0 urtetik adin-nagusitasunera bitartekoak.

² “Haurrentzako” berme terminoari eustea erabaki bada ere, bai Europako estrategiak, bai Euskal Herrikoak, nerabeak barne hartzen dituzte. Bestalde, hitzez hitzeko aipuak errespetatuz, hizkera inklusiboa hartzen da generoaren ikuspegitik. Era berean, “premia duten haurrak” terminoa saihesten da, eta nahiago da “premia egoeran” edo “beharrean” dauden haur eta nerabeak.

³ Apustu horren oinarria da ikuspegi unibertsalak ez direla hain estigmatizatuak baizik eta eraginkorragoak eta sozialki iraunkorragoak fokatatuak baino. Esate baterako, nahikoa ebidentzia dago baieztatzeko seme-alabak dituzten familia guztien hazkuntza-kostuak konpentsatzen dituzten herrialdeak direla seme-alabak dituzten familien pobrezia-intentsitatea gehien murrizten dutenak, eta, gainera, nahi duten seme-alaben eta benetako seme-alaben arteko distantzia neurri handiagoan murrizten dutenak. Horrek ez du eragozten EHBek erantzunak talde bakoitzaren (adina, egoera... kontuan hartuta), pertsonaren eta familiaren behar espezifikoetara egokitzea, betiere elkartzaren printzipioei (aniztasunera egokitzea) eta arreta pertsonalizatzearen printzipioei jarraiki, eredu komunitarioak berezkoak baititu.

Era berean, Europako Haur Bermearekin bat datorren haur-bermearen ikuspegi zabal batetik, funtsezko beste gai batzuk ere sartzen dira: enplegua eta diru-sarreraren bermea; familientzako laguntza edo prestazio ekonomikoak; kultura, aisia eta kirol inklusiboak; eta haur eta nerabeen parte-hartzea.

Prestatzeko jarraitutako metodoa

Dokumentu hau prestatzeko, jarduera hauek egin dira:

- Tailerra, haur-bermearen arloan eskumena duten erakunde publikoen ordezkari diren teknikariek. Bertan, diagnostikorako oinarrizko elementuak aurkeztu ziren, estrategiaren irizpide, helburu eta ezau-garri orokorreki buruzko lehen proposamena planteatu zen, eta strategiaren edukiei buruz eztabaidatu zen hogeit bat parte-hartzaileekin.
- Haur eta nerabeen arloan lan egiten duten Hirugarren Sektore Sozialeko erakundeetako profesional eta ordezkari osatutako tailerra. Eduki eta metodologia berarekin, hogeit bat lagunek parte hartu zuten.
- Nerabeen talde batekin parte hartzeko saio bat, Arartekoko Nerabeen Kontseiluarekin lankidetzan. Metodologia berezi baten bidez dinamizatzen da, iritzia adierazi eta ekarpenak jaso ahal izateko.
- Online inkesta bat haurren eta nerabeen eremuan lan egiten duten Hirugarren Sektore Sozialeko erakundeetako ordezkari eta profesional teknikoei, dagokion tailerra egin ondoren eta strategiaren atal guztiei buruz (diagnostikoa, orientazioa, artikulazioa, etab.) egin dituzten ekarpenak jasotzeko galdera-sorta ireki baten bidez, karaktere mugarik gabe.

Era berean, Euskadiko haur eta nerabeen egoerari buruzko datuak biltzeko lan bat egin da, haurren bermearen hainbat esparruri dagokionez, bai eta haurren eta nerabeen politiken arau-esparrua eta plangintza aztertzeko ere, bai eta familia ere.

Dokumentuaren egiturari dagokionez, lehenengo atal honen ondoren, Europako Haur Bermearen ezaugarri nagusiak identifikatzen dira, gero premien eta politiken bilakaeran eragiteko.

Ondoren, Haur Bermearen Euskal Ereduaren oinarriak finkatu eta plangintza estrategikorako orientabideak ezarri dira, bai eta gobernantzako, segimenduko eta ebaluazioko mekanismoak ere.

2. EUROPAKO HAUR-BERMEA

Europako Haur Bermea (*European Child Guarantee*) Kontseiluaren 2021eko ekainaren 14ko (EB) 2021/1004 Gomendioan ezarri zen. Estatu kideek aho batez onartu zuten gomendio hori, haurren pobrezia-eraztearen zikloa hautsi eta haur eta nerabe guztiak aukera-berdintasunean gara daitezen.

Horretarako, administrazio publikoek, beren eskumenen esparruan, **sei eskubide** bermatu behar dizkiete haur eta nerabe guztiei:

- Haurren hezkuntza eta zaintza (lehenengo etapetan).
- Osasun-laguntza.
- Hezkuntza eta eskola-jarduerak (eskolaz kanpokoak barne).
- Etxebizitza egokia.
- Elikadura osasungarria; eta, gutxienez, janari osasungarri bat eskola-egun bakoitzeko.

Europako Haur Bermearen helburua **gizarte-bazterkeriari aurrea hartzea da, bai eta haur-pobrezia-eraztearen zikloa haustea ere**, oinarritzko sei eskubide eta zerbitzu horiek eskuratzea bermatuz.

Hala, adinez nagusi diren arteko pertsona guztiei zuzendutako politikaren esparruan, **lehenesten ditu kalteberatasun handiena duten haur eta nerabeak**, pobrezia, bazterketa, diskriminazioa, desgaitasuna, migrazioa, abusua edo arduragabekeria bezalako faktoreen ondorioz. Haurren pobrezia-eraztearen aurka borrokatuz eta aukera-berdintasuna sustatuz, Europako Haur Bermeak haur eta nerabeen eskubideak babesten eta eskubide horiek guztiak benetan balia daitezten sustatzen laguntzen du.

Zehazki, Europako Batzordeak konpromisoa hartzen du haur eta nerabe guztiei kalitate handiko arreta bermatzeko lehen haurtzaroon, honako hauek barne: a) haur-hezkuntzarako sarbide eraginkorra eta doakoa; b) hezkuntzarako eta eskola-jardueretarako sarbide eraginkorra; c) elikadura osasungarria izateko aukera, eskola-egun bakoitzean gutxienez janari osasuntsua ziurtatuz; d) osasun-laguntzarako sarbide eraginkor eta doakoa; e) etxebizitza egoki baterako sarbide eraginkorra.

Horretarako, Gomendioak neurri hauek proposatzen ditu:

- haur eta nerabeen gizarte-bazterkeriari aurre egiteko jarduera-esparrua sortzea;
- oztopo ekonomikoak eta bestelakoak antzematea eta horiei aurre egitea, haur-hezkuntzan eta lehen haurtzaroko arretan, hezkuntzan eta eskola-jardueretan parte har dezaten;
- eskola-egun bakoitzean gutxienez janari osasungarri bat ematea;
- hezkuntza-materialen hornidura bermatzea, hezkuntza-tresna digitalak, liburuak, uniformeak edo beharrezko beste edozein jantzi barne;
- Haur Hezkuntzako eta lehen haurtzaroa zaintzeko zentroetara garraioa bermatzea, baita ikastetxe gutxienez;
- eskola-jardueretarako sarbide ekitatezko eta inklusiboa bermatzea, ikastetxeek antolatutako bidaietan eta kirol-, jolas- eta kultura-jardueretan parte hartzea barne;
- osasuna sustatzeko eta gaixotasunak prebenitzeko programa eskuragarriak abian jartzea, hartzaile diren haur eta nerabeentzat eta haien familientzat;
- gizarte-etxebizitzetara edo haur eta nerabeen hartzaileei eta haien familiei etxebizitza-laguntzak lehentasunez eta behar bezala eskuratzeko erraztasunak ematea.

Era berean, **zaugarritasun-egoerak** detektatzea eta horiei aurrera egitea da kontua, egoera horietan oinarritzen baitira Europako Haur Bermea eta estrategia hau.

Haur eta nerabeen zaugarritasun-egoeretan, adin-nagusitasunera arte, sartzen dira gizarte-bazterketaren arriskua eta egoera, eta pobrezia bera, eta, hala dagokionean, haur eta nerabeen desabantaila espezifiko hauek hartzen dira kontuan:

- etxerik gabe edo etxebizitzaren arloan gabezia larria jasaten dutenak (bizitegi-bazterketa larrian daudenak);
- ezgaitasunen bat izatea;
- osasun mentaleko arazoak dituztenak;
- jatorri migratzailekoak edo gutxiengo etniko batekoak (bereziki, ijitoen etnia);
- laguntza alternatiboa jasotzen dutenak (batez ere, harrera-zentroetan bizi direnak);
- familia-egoera prekarioetan.

Azken batean, Europako Haur Bermea:

- Estatu kideentzako ekintza-esparru komuna definitzen du, eta zenbait neurri espezifiko ezartzeko finantzaketa eta laguntza teknikoa ematen du; besteak beste, hauek: kalteberatasun-egoeran dauden haur eta nerabeen **identifikazio goiztiarra**, osasun-zerbitzuetara eta kalitatezko hezkuntzara iristea, eragiten dieten erabakietan parte hartzea edo profesionalen prestakuntza.
- Haurtzaroan eta nerabezaroan gertatzen diren desabantailak eta bazterkeriari aurre egiteko Batasunak duen lehen tresna politikoa da. Sarritan, helduaroan errepikatzen dira desabantaila eta bazterkeria horiek, eta Gizarte Eskubideen Europako Zutabearen 11. printzipioa, haurrei eta nerabeei laguntza emateari eta laguntzeari buruzkoa, praktikan jartzen du.

Gainera, Europako Batzordeak ezarri du estatuek Ekintza Plan bat izan dezatela hura ezartzeko. Euskadiren kasuan, Familiei, Haurrei eta Nerabeei Laguntzeko Erakundearteko V. Plana izango da euskal herri-administrazioen plangintza-tresna, oinarri-dokumentu honekin bat etorriko dena.

Europar Batasunean onartutako estatu-planetan identifikatutako oinarrizko elementuak, aztertu ondoren, kontuan hartu dira dokumentu hau egiteko.

3. PREMIEN ETA LEHENTASUNEZKO ERRONKEN DIAGNOSTIKOA

3.1. TESTUINGURU SOZIALAREN ETA POLITIKEN BILAKAERA

Politika unibertsal eta integralak, funtzio hirukoitza dutenak eta eskubideetara bideratuak

Euskadiko Haur Bermearen Estrategiak (EHBE) aldaketa sakonei erantzuten die, hainbat hamarkadatan zehar eragindakoei, haur eta nerabeen, haien eskubide eta gaitasunen pertzepzio sozialean eta haien rol sozialean.

Sozialki, haur eta nerabeak ez dira jada “potentzialak” diren pertsonatzat hartzen, eta hazkundera edo garapena ez dira bizitzaren etapa jakin batekin lotzen. Denok “eraikitzen” ari gara, eta bizitzan zehar ikas dezakegu, rol eta gaitasun berriak zabalduz. Edozein etapatan, eskubide eta betebeharren subjektu eta gizartearen partaide gara, lan-, ekoizpen- edo ugalketa-etapari tradizionalak emandako zentraltasunaren eta gizarte-balioaren aurrean.

Berdintasunak eta ekitateak, euskal gizartea informatzen duten balio gisa, rolen gizarte-atribuzioa eraldatzen dute, generoaren, adinaren edo desgaitasunaren arabera, eta gizarteak haur eta nerabeei buruz duen pertzepzioa, pertsona helduekiko harremanaren terminoei buruz, haien eskubideei buruz, rolei buruz eta gizartean egiten duten ekarpenari buruz duena ere aldatzen dute.

Hautzaroari eta nerabezeroari buruzko politiketan, aldaketa horiek bat datoz sektore publikoaren funtzioetan jarduten duten beste batzuekin.⁴ Horrela, *babesa* ziurtatzeaz gain, politika publikoek *prebentzioa eta sustapena bultzatzen dituzte*. Eta *erreparazioaz* gain, *prestakuntza* bultzatzen dute, haur eta nerabeen eta haien familien aukerak eta giza kapitala eta kapital soziala indartuz, haur eta nerabeen rol berriak sustatzeko, haien parte-hartze soziala eta politikoa barne.

Horrela, eskubideen eta aukera-berdintasunaren ikuspegitik, haurren eta nerabeen politika inbertsiontzen hartzen da. Izan ere, Batzordearen 2013ko otsailaren 20ko Gomendioak jasotzen duen paradigma inbertitzailearen edo estatu inbertitzailearen adierazpenik argiena da: <<*Hautzaroan inbertitzea: desabantailen zikloa haustea (2013/112/EB)*>>.

Horrela, *politika integralak eratzen dira, eginkizun hirukoitza dutenak, eta unibertsalak*, haur eta nerabe guztiek eskubide guztiak benetan baliatzeko eta beren bizi-proiektuak garatzeko aukerak zabaltzeko. Beren familia, komunitate eta gizarteko eskubide-subjektutzat eta partaidetzat eta kide aktibotzat hartzen dira, beren gaitasunetan eragiten dute eta gizartean eta politikan parte hartzea bultzatzen dute, batez ere elkarriketa zibilaren printzipioaren arabera eragiten dieten politiketan.

Trantsizio-politikak

Hamarkada honi eta hurrengoari begiratzen badiegu, haurren eta familien politika, beste gizarte-politika batzuk bezala, *trantsizio-politikak* dira, euskal gizarteak eta Europak testuinguru globalean jasaten dituzten aldaketa sozial eta demografiko *sakonei* lotuak.

Euskal gizarte gero eta zaharragoa, gaztetzeko beharra dena eta belaunaldien arteko konpromisoa eguneratu behar duena. Euskal gizartea gero eta anitzagoa da, eta, testuinguru berri honetan, berdintasun- eta kohesio-mailei eutsi behar die, eta genero-ikuspegia eta interseksionala bultzatu behar ditu.

Horrenbestez, hautzaroari eta familiei buruzko politikak bat egiten du Erronka Demografikorako 2030 Euskal Estrategiarekin, bai eta gizarte-kohesioa ziurtatu eta horretan sakontzeko beharrenekin ere, trantsizio sozialeko testuinguru batean eta politiken koherentzia-printzipioan oinarrituta.

Gizartearen zahartzea eta beharrezko gaztetzea, gure garapen ekonomikoa eta lan-merkatuaren beharrak dira, besteak beste, migrazio-fluxu gero eta handiagoen dinamika sortzen ari direnak, eta erantzun berri-tzaileak behar dituztenak euskal gizarteak lortutako gizarte-kohesioaren eta ongizatearen mailari eutsi eta sakontzeko.

Bestalde, desberdintasuna handitzea fenomeno ohizkoa da Mendebaldeko gizarteetan, trantsizio sozial eta demografikoko antzeko prozesuetan baitaude, bai eta gurea bezalako gero eta ongizate-handiagoko testuinguruan ere. Horrela, haurren bermearen eremuan, haurren pobrezia eragin handiagoa du seme-alaba dituzten familia ugariak edo guraso bakarrez osatutako familietan, kasu askotan jatorri migratzaile dutenak, eta haur eta nerabeen eta, beste alde batetik, haurren eta beste adin talde batzuen arteko desberdintasunak areagotzen ditu.

⁴ Ez bakarrik hautzaroari eta nerabezeroari buruzko politiketan. Ibilbide luzeko eraldaketa horiek honako politika hauetatik ere sustatzen dira: emakumeen eta gizonen berdintasun-politiketatik, adinkeriaren aurkako borrokatik, migratzaileen harrera eta inklusiotik edo desgaitasunaren bat duten pertsonen erabateko inklusioaren sustapenetik. Eta, betiere, babesaz gain, autonomia eta autodeterminazioa prebenitzea eta sustatzea barne hartzen dituen ikuspegia hartzea eskatzen dute.

Horregatik guztiagatik, gaur egun ezin da behar bezala aztertu eta jorratu, ez pobrezia eta bazterkeria-
ren errealitatea, ez haren arriskua, ez eta haur eta nerabeen eskubideen aitortza eta egikaritza planteatu
ere, kontuan hartu gabe generoaren, adinaren eta migrazio-fluxuen eragina, edo beste faktore batzuen,
hala nola desgaitasunarena, egungo datuetan eta serie historikoetan, premia berri eta anitzetan, eta haur
eta nerabeei eta haren familiei eman beharreko erantzunak egokitzean.

Testuinguru horretan bermatu behar dira haur eta nerabe guztien eta haien familien eskubideak eta au-
kera-berdintasuna. Horregatik, eta politiken *koherentziaren printzipiotik abiatuta*, beharrezkoa da euskal
gizartearen, aukera-berdintasunaren eta goranzko gizarte-mugikortasunaren ezaugarri den gizarte-kohe-
sioan sakontzea, arreta berezia jarri generoan, adinean, jatorrian edo desgaitasunean eta haien interseksi-
onalitatean.

Trantsizio-politiketan irtenbide berriak bilatu eta finkatzen dira, berrikuntza sozialetik (lankidetzako berri-
kuntza) abiatuta, aldaketan edo eraldaketan dagoen testuinguru batera egokituak. Konponbideak, batzue-
tan, *larrialdi-politiketatik* sortzen dira, COVID-19aren pandemian gertatu zen bezala.

Hala, haur-bermearen arloko gizarte-berrikuntzako jardueren adibide bat da “Aukerak Suspertzen”, saila-
ren eta gizarte-ekimeneko 20 erakunde baino gehiagoren arteko sarearen arteko lankidetzatik abiatuta.
Eskolaz kanpoko hezkuntza indartzeko programa bat da, haur eta nerabe guztiei zuzendua, eta arreta be-
rezia eskaintzen die arrakala digitalaren eraginpean daudenei. Programa hori pandemian jarri zen martxan
eta, ondoren, gerrak desplazatutako Ukrainako haur eta nerabeetara hedatu zen. Programak haur eta ne-
rabeen eta haien familien gaitasunak (linguistikoak, digitalak, ikasteko teknikak...) lortzen laguntzen du, es-
kola-errendimendua eta komunitatean integrazioa hobetzeko.

Horrela, krisi-testuinguruetan sortzen edo indartzen diren beharrei berehala emandako erantzunek (pre-
miazko politikak), hala nola Aukerak Suspertzenek, programa esperimentalak eragin dituzte, eta programa
horiek, gidatu eta ebaluatu ondoren, egonkortu egin dira, eraldatzen ari den gizarte-testuinguru baten pre-
miei ere erantzuteko egokiak direlako (trantsizio-politikak).

3.2. NAZIOARTEKO ARAU- ETA PLANGINTZA-ESPARRUA

EHBERen oinarri diren printzipioak eta kontzeptu-esparrua, Europako Haur Bermeaz gain, nazioarteko tra-
tatu eta plan hauetatik eratortzen dira.

Haurren Eskubideei buruzko Nazio Batuen Konbentzioa (NBK).

Nazio Batuen Erakundearen Batzar Orokorrek 1989ko azaroaren 20an aldarrikatu eta onartu zuen, eta haur
eta nerabeen eskubide besterenezinak ezarri zituen, bai eta estatuen, botere publikoen, gurasoen eta gi-
zarte osoaren betebeharrak ere, haur eta nerabeenak barne, guztiekiko errespetua eta gozamina bermat-
zeko, bereizketarik gabe. Lau printzipio hauek ditu: a) diskriminaziorik eza; b) adingabearen interes gore-
naren lehentasuna; c) biziraupenaren eta garapen osoaren bermea; d) eta haurren parte-hartzea.

Bere 54 artikuluek, besteak beste, haur eta nerabeen honako eskubideak garatzen dituzte: indarkeria eta
esplotazio mota guztien aurkako babesa; hezkuntza; ahalik eta osasun mailarik gorena; eta garapen fisiko,
mental, espiritual, moral eta sozialerako bizitza-maila egokia bermatuko duten gizarte politikez baliatu ahal
izatea.

Horietatik, hauek dira EHBERi modu zuzenenean lotutakoak:

- 24. artikulua. Estatu partehartzaileek aitortzen dute haurrek duten eskubidea, ahalik eta osasun-maila
handienaz gozatzeko eta gaixotasunak tratatzeko eta osasuna birgaitzeko zerbitzuak izateko (...).
- 27. Artikulua. Estatu partehartzaileek aitortzen dute haur guztiek duten eskubidea euren garapen fi-
siko, mental, espiritual, moral eta sozialerako bizitza-maila egokia izateko (...).

- 28. artikulua. Estatu partehartzaileek aitortzen dute haurrek hezkuntzarako duten eskubidea eta, eskubide hori arian-arian egikaritu ahal izateko eta aukera-berdintasuneko baldintzetan, bereziki ezarri beharko dute lehen mailako derrigorrezko eta doako irakaskuntza guztiontzat, eta sustatu egin beharko dute bigarren mailako irakaskuntzaren garapena, forma guztietan (...).
- 29. artikulua. Estatu partehartzaileek adostu dute haurren hezkuntzak haurren nortasuna, trebetasunak eta gaitasun mentala eta fisikoa garatzera bideratuta egon beharko duela, haurrek ahalik eta aukera gehien izan ditzaten (...).
- 30. artikulua. Gutxiengo etnikoak, erlijiosoak edo linguistikoak edo indigena-jatorriko pertsonak dau den estatuetan, gutxiengo horietako haurrei edo haur indigenei ez zaie ukatuko dagokien eskubidea, euren taldeko gainerako kideekin batera, euren kultura-bizitza izateko, euren erlijioa izan eta praktikatzeke, edo euren hizkuntza erabiltzeko.
- 31. artikulua. Estatu alderdiek aitortzen dute haurrek duten eskubidea, atsedenerako eta aisialdirako, euren adinaren arabera jolaserako eta jolas-jardueretarako eta kultura-bizitzan eta arteetan askatasunez parte hartzeko. Estatu alderdiek errespetatu eta sustatuko dute haurrek duten eskubidea, oso osoan parte hartzeko kultura- eta arte-bizitzan, eta aukera egokiak eskainiko dituzte, berdintasun-baldintzetan, kultura-, arte-, jolas- eta aisialdi-bizitzan parte hartzeko.
- 32. artikulua. Estatu partehartzaileek aitortzen dute haurrek duten eskubidea, esplotazio ekonomikoaren aurka eta edozein lan egitearen aurka babesa izateko, baldin eta lan hori arriskutsua bada edo heziketa oztopatu badezake, edo kaltegarria bada euren osasunarentzat edo garapen fisiko, mental, espiritual, moral edo sozialarentzat (...).

Nazio Batuen 2030 Agenda eta Garapen Jasangarrirako Helburuak (GJH).

Hauek dira Haur Bermearekin lotura zuzenena duten GJHak:

- 1. GJH: Era guztietako pobrezia amaiara ematea mundu osoan.
- 2. GJH: Goseari amaiera ematea.
- 3. GJH: Bizitza osasuntsua bermatzea eta adin guztietako guztientzako ongizatea sustatzea.
- 4. GJH: Hezkuntza inklusiboa, ekitatezkoa eta kalitatezkoa bermatzea eta pertsona guztientzako bizitza osoko ikaskuntza-aukerak sustatzea.
- 5. GJH: Generoen arteko berdintasuna lortzea eta neskatoak eta emakume guztiak ahaldundutzea.
- 10. GJH: Herrialdeen artean eta baitan desberdintasunak murriztea.
- 11. GJH: Hiriak eta giza kokalekuak inklusiboak, seguruak, erresilienteak eta iraunkorrak izan daitezen lortzea.

Gizarte Eskubideen Europako Zutabea

Gizarte-babeserako Europako ereduak bermatzeko eta indartzeko hogeitaz printzipioen inguruan egituratuta, hauek dira haurren bermeari dagokionez garrantzitsuenak:

- *Haur eta nerabeei laguntza eta babesa ematea.* Eskubidea dute haur-hezkuntza eta -laguntza eskuragarriak eta kalitate onekoak izateko, eta pobrezia aurrerako babesa izateko. Egoera zaugarrienetako inguruneetatik datozenek aukera-berdintasuna sustatzeko neurri bereziak hartzeko eskubidea dute.
- *Aukera-berdintasuna.* Edozein dela ere haien generoa, arraza- edo etnia-jatorria, erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina edo sexu-joera, pertsona orok du tratua eta aukera-berdintasunerako eskubidea enpleguaren, gizarte-babesaren, hezkuntzaren arloan eta herritarren eskura dauden ondasun eta zerbitzuetarako irispidean. Giza talde gutxietsien aukera-berdintasuna sustatu behar da.

Europar Batasunaren Haurren Eskubideei buruzko Estrategia.

Haurren eta gazteen eskubideak babesteko eta sustatzeko ekintza eta neurri multzo bat da. Haurren Eskubideei buruzko Nazio Batuen Konbentzioan oinarritzen da, non ezartzen den haur eta nerabe guztiek eskubidea dutela bizitza duina izateko, hezkuntzarako, indarkeriaren eta esplotazioaren aurkako babesa izateko eta gizartean parte hartzeko. Estrategia hiru arlo nagusitan oinarritzen da: babesa, parte-hartzea eta ahalduntzea. Besteak beste, neurri hauek hartzen ditu:

- Indarkeriaren, esplotazioaren eta sexu-abusuaren aurkako babesa bermatzea.
- Eragiten dieten erabakiak hartzen parte har dezaten sustatzea.
- Ahalduntzea, beren eskubideak erabil ditzaten eta haietaz kontziente izan daitezen.
- Hezkuntzarako eta mediku-arretarako sarbidea sustatzea.
- Haurren pobrezia eta gizarte-bazterkeriaren aurka egitea.

Batzordearen 2013ko otsailaren 20ko gomendioa: *Haurtzaroan inbertitzea: desabantailen zikloa haustea (2013/112/EB).*

Europako Batzordeak sustatuta, haur eta nerabeen eta gazteen aukerak eta ongizatea hobetu nahi ditu Europa osoan, eta funtsezko hiru arlotan zentratzen da: kalitatezko zerbitzuak eskuratzea, familiei laguntzea eta haurren pobrezia aurka borrokatzea.

Lehen arloan, hezkuntza-, osasun- eta arreta-zerbitzuak eta haurren babes-zerbitzuak eskuratzearen alde egiten du, edozein dela ere haien jatorria edo egoera sozioekonomikoa.

Bigarrenean, lana eta familia bateragarri egitea sustatzen duten politika eta programen garrantzia nabarmentzen da, baita haur eta nerabe bat duten familiei finantza- eta gizarte-laguntza ematea ere. Hirugarrenean, berriro, haurren pobrezia eta gizarte-bazterkeria aurrea hartzeko eta heltzeko neurri eraginkorren beharra nabarmentzen da.

Bere azken helburua haur eta nerabe askok Europa osoan dituzten desabantailen zikloa, edo zirkulua, haustea da, haien ongizatea, aukerarako sarbidea eta gizartean duten parte-hartze aktiboa sustatuz.

Koherentziaz, *gizarte-inbertsioaren paradigma sustatzearen eta haurtzaroko eta nerabezaroko politiketan aplikatzearen aldeko apustua egiten du, lehen haurtzaroan arreta jarritz.* Paradigma horren ezaugarri nagusia prestaketan arreta jartzea da, konponbidean baino gehiago (*preparing rather than repairing*).

Hala, gizarte-inbertsioaren ikuspegia honako politika hauetan oinarritzen da: a) giza kapitala garatzea, haurren zaintza eta hezkuntza goiztiarraren bidez, eta bizitzan zehar prestatzea edo ikastea; b) haren aprobetxamendu efizientea, malgutasuna eta segurtasuna konbinatuz, eta gizarteratzeko maila handiagoak lortzea, tradizioz hartatik kanpo geratu diren taldeen lan-merkatuan sartzearen bidez.

Haur Bermearen kasuan, azken hori gurasoengan zentratzen den helburua da, epe laburrean eta ertainean, haur eta nerabeetan, haien gaikuntzan inbertitzeak lan-merkatuan sartzearen bidez gizarteratzeko etorkizuneko aukerak indartzen dituen heinean.

Gizarte-politiken eremu batean gizarte-estatu inbertitzailearen ikuspegia sartzen bada, horrek eragin argia eta erabakigarria du haurtzaroari eta nerabezaroari buruzko politiketan; izan ere, politika horiek orain arte herrialde gehienetan izan ez duten nagusitasuna lortzen dute. Haurren ongizatean eta, ondorioz, familien ongizatean inbertitzea da gizarte-estatu inbertitzailearen ardatza, *haurtzaroan oinarritutako gizarte-inbertsioko estrategia bat* defendatuz. Estrategia horren oinarrian dago desberdintasunean eta *bazterketan eragiten duten mekanismoek lehen haurtzaroan eta familietan eragiten dutela.*

Beraz, birbanaketarako, aukera-berdintasunerako eta bazterkeriaren aurkako borrokarako politika eraginkor oro lehen haurtzaroan, eta esparru horretan, familian, oinarritu behar da nagusiki.

Europar Batasuneko goi-bilerako Lehendakartzaren Kontseiluaren haurren zaintza-egituren hobekuntzari buruzko ondorioak

Bartzelonako goi-bileran, “haurren zaintzarako egituren hobekuntza” Europar Batasunaren helburu zehatz gisa hartu zen, eta, harrezkero, 0 eta 6 urte bitarteko haurrentzako arreta-sareen hedapena ezartzen ari da. Helburu hori, lan-merkatuan genero-berdintasuna sustatzera bideratuta dagoen izaera handiagoko beste batean txertatuta, hogeita hamabigarren atalean ezarri zen:

<<32. *Egungo enplegu-politikei dagokienez, besteak beste:*

.... *Estatu kideek kendu egin beharko dituzte emakumeen eskulanaren parte-hartzea gutxiesten duten elementuak, eta, haurren zainketa-zerbitzuen eskaria kontuan hartuta, eta laguntza-eredu nazionalekin bat etorritik, 2010erako haurrak zaintzeko zerbitzuak ematen saiatu beharko dute, gutxienez hiru urtetik nahitazko eskolatzeko-adinera bitarteko haurren % 90ri eta gutxienez hiru urtetik beherako haurren % 33ri>>.*

3.3. HAURRAK ETA NERABEAK EUSKADIN

Euskadiko Haur Bermearen Estrategiak ikuspegi hauek hartzen du:

- Eskubideen eta aukera-berdintasunaren ikuspegia, haur eta nerabeen beharrei osotasunean heltzea eta eskubideetarako sarbide eraginkorra lortzea helburu duena: “Haur eta nerabe guztientzat, eskubide guztiak”, Europako Haur Bermea ezartzen duen Kontseiluaren Gomendioarekin bat etorritik.
- Ikuspegi multidimentsionala edo aniztuna, hainbat faktoreen arteko elkarrekintzaz jabetuta: pobrezia, desberdintasuna eta bazterketa, familien errentaren eta hazkuntzaren, elikaduraren, osasunaren, hezkuntzaren, aisiarako eta kulturarako irispidearen edo etxebizitzaren kostuaren arteko erlazioa. Horiek guztiak funtsezko faktoreak dira aukera-berdintasunaren mesedetan eta eskubide, objektibo edo subjektibo, lotuta.

Eskubideen eta faktore anitzeko ikuspegi integral horretatik, haur eta nerabeek Euskadin dituzten ezaugarri soziodemografikoei buruzko datuak jasotzen dira jarraian, eta, ondoren, arlo edo faktore bakoitzari heltzen zaio. Ezaugarri soziodemografikoei buruzko datuek estrategiaren diseinuan kontuan hartu beharreko pertsona eta familia hartzaileen kopurua (kuantitatiboa) eta profila (kualitatiboa) eraldatzea dakarte.

3.3.1. Testuinguru sozial eta demografikoaren eraldaketa

Haur eta nerabe biztanleria egonkortu da, jaiotza-tasaren beherakadari eutsi egiten zaio eta atzeritik datozen haur eta nerabeen ehunekoa handitu egiten da, familia-motak dibertsifikatuz.

- 2023ko urtarilaren 1ean, EINaren populazio-zifren eta errolda demografikoen arabera (1981-2023), Euskadiko 18 urtetik beherako biztanleak 350.318 ziren (% 15,8), 1981ean 660.092 ziren guztizkoaren % 30,9 izanik.

Serie historikoak gorakada txiki bat izan zuen 2006an, 315.874 (% 14,8) izanik. Hala ere, Eustaten biztanleria-proiekzioen arabera (2026-2031), beste beherakada bat espero da: 2031n 319.600 egongo dira, eta biztanleriaren guztizkoaren % 14,4 izanik. Hau da, serie historikoko baxuena (1981-2031).

- Haur eta nerabeen sexuaren eta adinaren arabera banaketari dagokionez, EINaren 2023ko urteko Biztanleria Erroldaren arabera, 0 eta 5 urte bitarteko biztanleak % 26,6 ziren, 6 eta 11 urte artekoak % 35,3 eta 12 eta 17 urte artekoak % 38,1. Sexuari dagokionez, oreka dago: % 48,5 neskak dira eta % 51,5 mutilak.
- Bestalde, jaiotza-tasa eta, neurri txikiagoan, ugalkortasun-tasa murriztu egin dira 2008az geroztik. Eustaten *fenomeno demografikoak aztertzekeo adierazle*en arabera, jaiotza-tasa gordina etengabe jaitsi da:

2008an 1.000 biztanleko 9,9 jaiotza izan ziren, eta 2022an 6,2. Azken hori izan da 1975ean hasitako serieko tasarik txikiena, 19,1ekin.

- Haur eta nerabeen ehunekoa egonkortzearekin batera, eta jaiotza-tasa eta ugalkortasuna murriztearekin batera, Euskadiko haurren egoera soziodemografikoaren ezaugarri nagusia da etorkin jatorriko haur eta nerabeen pisu erlatiboa handitzea.

Hala, 2022ko Errolda Jarraituaren Estatistikaren arabera, haur eta nerabeen % 90,2 Euskadin jaio zen, % 6,3 Estatuko gainerako lurraldeetan eta % 3,5 atzerrian, % 50,5 Ameriketara eta % 20 Afrikan. Herrialde ordezkatuenak Maroko (% 11,8) eta Kolonbia (% 10,9) izan ziren, eta ondoren Amerikako beste herrialde batzuk.

- Era berean, Eustaten Jaiotzen Estatistikaren arabera, Euskadin atzerriko nazionalitatea duen ama baten haur eta nerabeen ehunekoa 2003an % 5,6koa izatetik 2022an % 29,9koa izatera igaro zen.
- Familia-moten dibertsitateari dagokionez, Euskadiko etxe/familiei eta biztanleriari buruzko datuen arabera, Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailaren Estatistika Organo Espezifikoaren familia eta etxe-motaren arabera, Eustaten arabera, 2019an:
 - a) Seme-alabak dituzten familia nuklearrak etxe guztien % 33,4 dira (305.140 etxe eta 1.121.763 pertsona), eta haietatik, mendeko seme-alabak dituztenak (234.582 eta 896.406 pertsona) eta menpekoak ez dituztenak.
 - b) Guraso bakarrekoak dira etxe guztien % 9,2 (84.233 etxe) eta pertsona guztien % 9,5 (209.260 pertsona), honela banatuta: a) mendeko seme-alabak dituen ezkon-ostekoak (33.719 etxe eta 88.388 pertsona) eta gabe (28.011 etxe eta 64.787 familia); b) gurasobakarra mendeko seme-alabekin (15.440 eta 40.306 familia) eta gabe (7.062 etxe eta 16.139).
 - c) Etxe polinuklearrak % 2,4 ziren (21.808 etxe eta 109.720 pertsona).

Mendeko *seme-alabak dituzten etxe* nuklearren eta guraso bakarreko etxeen batura guztizkoaren % 31,1 da, eta, termino absolutuetan, 283.741 etxe eta 1.025.100 pertsona.

Bestalde, Eustaten Jaiotzen Estatistikaren arabera, Euskal Autonomia Erkidegoan bizi diren ametatik bizirik jaio eta gutxienez hirugarren seme-alaba diren pertsonen kopurua 1.900 baino gehiago da 2016tik, nahiz eta 2017an (1.839), 2022an (1.859) eta 2023an (1.862) gutxiago izan.

3.3.2. Hazkundearen kostua

Testuinguru inflazionista batean, hazkundearen kostua eta errenta erabilgarriarekiko duen distantzia handitu egin da, eta eragin handiagoa, zein anitza, izan du seme-alabak ardurapean dituzten familiengan.

Eustaten datuen arabera, prezioen igoeraren eragina bereziki handia izan da 2021etik hona, ehuneko 15,7 puntuko aldaketa izan baitu 2021eko urtariletik 2023ko abendura bitartean, eta 2,9 puntuko aldaketa izan da 2024ko urtariletik abuztura bitartean.

Testuinguru inflazionista horrek handitu egiten du hazkundearen kostuaren eta errenta erabilgarriaren arteko distantzia, baina eragin ezberdina du familetan, handiagoa izanik pobrezia-atalasearen edo pobrezia-arriskuaren azpitik daudenetan.

Pobrezia-aren eta Gizarte Desparekotasunei buruzko Inkestaren arabera, 2022an, bi seme-alaba dituzten bikoteen pobrezia-atalasea hilean 1.394 eurokoa zen; bi seme-alaba dituzten guraso bakarreko etxeetan, berriz, 1.062 eurokoa. Eta pobrezia-aren arrisku-atalasea, 2.092 eta 1.594, hurrenez hurren.

3.3.3. Osasuna

Haur eta nerabeen osasun-egoera ona da, nahiz eta osasun-adierazle batzuk sozialki modu desberdinean banatzen diren

EAEko herritarren osasun-egoera ona da, baina osasunaren zenbait gizarte-determinatzaileek irudi ez hain positiboa ematen dute. Bereziki, egoera sozioekonomiko txarragoa duten familietan gertatzen da hori, eta esan daiteke osasun-adierazle batzuk sozialki modu desberdinean banatzen direla.

Osasunaren Mundu Erakundearen (OME) 1946ko Konstituzio Gutunean onartutako *eredu biopsikosoziala* kontuan hartuta, Euskadiko haur eta nerabeen osasun-egoeraren alderdi hauek azpimarratu behar dira.

- *Bizitzako lehen 1.000 egunak* (Victoria, C.G., et al, 2008) aldi kritiko gisa definitu dira, jaiotze inguruko garaitik osasunean eragina duten kanpoko eta ingurune faktoreen ondorioz⁵.

Gure testuinguruan egindako ikerketa batek (González-Rábago, Y. et al., 2019) agerian utzi zuen, alde batetik, Euskadin garaia baino lehen jaiotako haurren ehunekoa murriztu egiten dela gurasoen ikasketak-maila handitu ahala. Bestalde, jaiotzean pisu txikia duten jaiotzen ehunekoa ere baxuagoa da goi-mailako ikasketak dituzten gurasoen artean.

Osasuna bizitzako lehen urteetan ere funtsezkoa da zahartzarora arte osasun-egoeran eragina duten bizi-ohitura osasungarriak hartzeko (Gonzalez-Rabago, Y. et al, 2019).

- Eustaten *Heriotzen Estatistikak* erakusten du bizitzaren hasierako hilkortasun-adierazleak oso maila txikietan mantendu direla azken bi hamarkadetan, nahiz eta, hiru urtez beheraka egin ondoren, 2022an *Jaioberrien Heriotza-tasa* (2,2 1.000 biztanleko) eta *Heriotza-tasa bost urtetik beherakoan artean* (3,59 1.000 biztanleko) apur bat igo zen.

2022an, 20 urte baino gutxiagoko lau pertsonak bere buruaz beste egin zuten, eta azken bi hamarkadetan bostetik behera mantendu zen kopurua, 2000. urtean izan ezik, orduan zazpi suizidio izan baitziren.

EAEko Osasun Inkesta (EAEI), 2023koak, 14 urtetik beherako pertsonen adin-tartean istripuen prebalentzia erakusten du, eta duela hamarkada bat % 10 inguru izatetik (2013an % 10,2 eta 2018an % 10,8) 2023an % 6,7ra igaro da. Gaur egun, prebalentzia handiagoa da mutiletan (% 7,8) nesketan (% 5,6) baino.

Bestalde, Segurtasun Sailaren *Trafiko Istripuen* Estatistikak argitaratutako datuen arabera, 2023an gutxi 398 14 urtetik beherako adingabe izan ziren trafiko-istripuetan inplikaturak (361 2022an), eta horietako 8 larri zauritu ziren. Datuek erakusten dutenez, azken hamarkadan murriztu egin da hildakoen istripu-tasa.

- *Health Behaviour in School-Aged Children* (HBSC)⁶ estudioak eskaintzen duen 2006-2018 epealdiari dagozkion haur eta nerabeek eskola-adinean dituzten osasunaren autobalorazioaren bilakaerari buruzko datuek erakusten dutenez, oro har, Euskadiko haur eta nerabeek oso modu positiboan baloratzen dute beren osasun-egoera.

Zehazki, 11 eta 18 urte bitarteko hamar pertsonatik bederatzik uste zuten osasun bikaina (% 39,3) edo ona (% 51,2) zutela, eta % 9,5ek uste zuten erdipurdikoa edo pobrea zela, eta osasun-egoera okerragoa

⁵ Bizitzako lehen 1.000 egunen garrantzia zabaldu zuen (Victoria, C.G. et al., 2008)-k: sorkuntzatik jaiotza arterako 270 egun, gehi lehen urteko 365 egunak eta bigarren urteko beste 365.

⁶ Eskolatutako gazteen jokabide osasungarriari buruzko HBSC inkesta edo ikerketa OMEk babestutako proiektua da, eta lau urtean behin Mendebaldeko 50 herrialdek parte hartzen dute bertan.

ikusten dutenen proportzioa handiagoa zen nesketan (% 10,6) mutiletan (% 8,3) baino, eta adina handitu ahala. % 19,8 urduri egon ohi da eta % 16,6k lo egiteko zailtasunak izaten du, proportzioak handiagoak izaten dira nesketan eta nerabezeroan.

- Hala eta guztiz ere, covid-19ak eragindako pandemia globalak eta birusaren transmisioa geldiarazteko hartutako neurriek ere (etxean konfinatzea, urruntze fisikoa, isolamendu soziala eta banakako segurtasun- eta babes-neurriak), ondorioak izan zituzten.

Maila fisikoan, honako hauek deskribatu dira: ariketa falta, dieta nahikoa ez izatea, osasungarriak ez diren produktuen gehiegizko kontsumoa edo lo egiteko zailtasunak (González-Rábago, Y. & Cabezas-Rodríguez, A., 2021; UNICEF, 2020). Eta maila psikologiko eta mentalean, beldur, estres, urduritasun edo antsietatearen sentimendua handitzea (Erades, N. & Morales, A., 2020; González-Rábago, Y. & Cabezas-Rodríguez, A., 2021; Lacomba-Trejo, L. et al., 2020; Tamarit, A. et al., 2020; Valero Alzaga, E. et al., 2020).

Azkenik, testuinguru horretan ere agerian geratu ziren gizarte-desberdintasunak, eta, horien ondorioz, hezkuntza-maila apala edo zailtasun ekonomiko handiagoak zituzten familietako haurrak egoera txarrean bizi ziren, eta, neurri handiagoan, osasun negatiboaren determinatzaile batzuen eraginpean egon ziren (González-Rábago, Y. & Cabezas-Rodríguez, A., 2021; Valero Alzaga, E. et al., 2020).⁷

Osasunaren gizarte-determinatzaileetan duen eragina, sailen eta erakundeen arteko lankidetzatik, gainerako sektoreekin eta gizarte osoarekin batera, funtsezko elementua da osasuna sustatzeko, ikuspegi unibertsal eta inklusiboarekin. Euskadi 2030 Osasun Planak onartu eta garatzen duen ikuspegia.

Osasun mentalari dagokionez, *2023ko EAEko Osasun Inkesta (EAEOI)* agerian utzi du nerabeek eta gazteek okerrera egin dutela. Izan ere, antsietate- eta depresio-sintomen prebalentzia % 4,7tik (2018) % 12,6ra igo da 15 eta 24 urte bitarteko gizonen artean, eta % 18,4tik (2018) % 26,8ra adin-tarte horretako emakumeen artean. Nolanahi ere, pandemiaren aurreko arazoa da.

Illo beretik, 15 urtetik beherako herritarren % 5,4k egin zuen kontsulta psikologiako profesionali, 2023an; proportzio hori handiagoa zen mutiletan (% 6,7) nesketan baino (% 4,1). 2018az geroztik, mota horretako profesionalek joan direnen proportzioa % 2,6tik % 6,7ra igo da mutiletan, eta % 1,9tik % 4,1era nesketan.

- Elikadurari dagokionez, 2022ko PGDIren arabera, EAEko biztanleen % 97k ez zuen elikadura-segurtasunarekin lotutako arazorik, eta haur eta nerabeen bat ardurapean duten familietan bizi zirenen artean % 95,4koa zen kopurua. Hala ere, familia horiek pobrezia-egoeran zeudenean ehunekoa % 63,3koa zen. Nolanahi ere, familia horietan bizi direnen artean elikadura-arazo oso larriak dituztenen ehunekoa % 14koa zen, biztanle guztien artean, ordea, % 1,1ekoa.

Bestalde, PGDIren eboluzio-datuen arabera, 2018an behera egin ondoren, 2020an eguneko proteina-janaririk edo egunero frutak edo barazkiak kontsumitu ezin zuen 16 urtetik beherako pertsonen proportzioa handitu egin zen etxe guztietan eta, bereziki, pobrezia errealeko etxeetan.

2022an, ordea, egoerak hobekuntza nabarmena izan du. Izan ere, egunero otordu proteinikorik egin ezin dutenen pobrezia errealeko egoeran dauden 1 eta 15 urte bitarteko biztanleen ehunekoa, % 22,6tik % 5,7ra jaitsi da 2020an; azken urte horretan, 2018an baino kopuru txikiagoa lortu du (% 12,5). Era berean, egunero frutak eta barazkiak jan ezin dituztenen ehunekoak ere beherakada nabarmena izan du pobrezia errealean 16 urtetik beherako biztanleen artean, 2020an % 20,4tik 2022an % 6,5era igaroz.

⁷ Eusko Jaurlaritzak 2023-2028 Euskadiko Osasun Mentalaren Estrategia prestatu du pandemiaren osteko aroaren beharrazanez erantzuteko, hein batean bakarrik baitira pandemiaren eraginaren ondorio. Osasun mentalaren arloko joera asko dira, beste eremu batzuetan gertatzen den bezala, pandemiaren aurretik eta ondoren.

Bestalde, HBSC inkestaren arabera, Euskadiko 11 eta 18 urte bitarteko ikasleen % 1,9 Gorputz Masaren Indizearen (GMI) emaitzen sailkapenean oinarrituta har zitezkeen loditzat, Osasunaren Mundu Erakundearen (OME) estandarren arabera. Bestalde, % 11 inguruk ez dute baso bat esne edo fruta zuku baino gehiago gosaltzen astean zehar.

- EAEOI 2023k erakusten zuen 15 eta 24 urte bitarteko biztanleen artean jarduera fisiko osasuntsua egiten zutenen ehunekoa altua zela, eta zertxobait handiagoa mutiletan (% 91,3) nesketan (% 88,9) baino. Alde handiagoak ikusten ziren intentsitate handiko jarduera fisikokoan (% 67,1 eta % 46,5).

Bestalde, HSBC inkestak sexuaren arabera ezberdintasun handiagoak erakusten ditu 11 eta 18 urte bitarteko pertsonen proportzioan, horiek egunean gutxienez ordubeteko ariketa fisiko bizia egiten dutenean (% 26,2 mutiletan eta % 14,5 nesketan).

Badirudi genero-rol eta -estereotipoek eragin garrantzitsua dutela, ez bakarrik egindako jardueran, baita lortu nahi den ariketari buruzko pertzepzioan eta hori ez egiteko arrazoietan ere. Gainera, aisialdiko jardueretan bezala, kirol-jarduerak nabarmen aldatzen dira familiaren aukera ekonomikoen arabera.

- Drogen eta beste adikzio batzuen kontsumoari dagokionez, beherakada bat izan da, kontsumoaren gorabeherekin.

Hala, ESTUDES inkestak erakusten duenez, tabakoaren, mozkorren eta kannabisaren kontsumoak behera egin du, 2018tik 2023ra, Euskadiko 14 eta 18 urte bitarteko ikasleen artean. Hala ere, kalean alkohol-kontsumoa (“botiloi”) handitu egin dela dirudi. Alkohola kontsumitzen hasteko batez besteko adina ia ez da aldatu 2014tik, eta batez beste 13,7 urtekoa da 2023an.

Bestalde, 2021ean, azken urtean kalamua kontsumitzen zuten 10 ikasleetatik 2k kontsumo problematikoa zuten, eta kalkuluen arabera, % 5 inguruk joko arazotsua izan zezaketen, batez ere mutil nerabeen artean (% 8,3).

Bestalde, EAEOI 2023k 15 eta 24 urte bitarteko biztanleen artean tabakoaren eta alkoholaren kontsumoari buruzko datuak ematen ditu: emakumeen % 13,0 eta gizonen % 10,6 erretzailea da. Alkoholaren kontsumoari dagokionez, eguneko kontsumoaren prebalentzia gutxiengoa da, baina emakumeen % 19,1ek eta gizonen % 12,4k alkoholaren kontsumo intentsiboa izango luke gutxienez hilean behin.

- Desberdintasun sozioekonomikoek aho-hortzen osasunari ere eragiten diote. 2023ko EAEn arabera, aho-hortzen osasunaren pertzepzio negatiboa duten herritarren proportzioa handitzen ari da klase sozial baxuenen artean.

Osakidetzaren Haurren Hortzak Zaintzeko Programaren 2022. memoriak erakusten duenez, txantxar indizeek nabarmen egiten dute okerrera gizarte-maila baxuenetan, adin-talde guztietan. Adibidez, gizarte-klase pribilegiatuenetako 7 eta 14 urte bitarteko ikasleek mailarik baxuenekoek baino karies erdia dituzte.

- HSBC azterlanaren datuen arabera, 2018an Euskadiko 15 eta 18 urte bitarteko pertsonen % 24,4k sexuharreman osoak izan zituen, kasuen % 7,6tan antisorgailu-metodoak erabili gabe edo metodo ez-seguruak erabiliz, hala nola “atzera-martxa” (% 6,2). Halaber, nesken % 20k baino gehiagok “hurrengo eguneko pilula” hartuko zukeen noizbait.
- Haurdunaldiaren Borondatezko Etenaldiei dagokienez, 2012-2022 serieak gehienez 178 (2012) eta gutxienez 96 (2019) islatzen ditu, 1.000 neska nerabe 4,27ko tasa 1,92ra jaitsiz.

Euskadin 18 urtetik beherako amen jaiotzei dagokienez, EINaren Jaiotzei buruzko Estatistikaren datuen arabera, 2022an 40 izan ziren (0,76 13 eta 17 urte bitarteko 1.000 neskako), eta nabarmen murriztu dira; azken hiru urteetan, 1.000 jaiotzatik behera geratu dira (50 jaiotza inguru urtean).

- Atal hau amaitzeko, ikuspegi kualitatibo batetik, EHBE egiteko kontsulta egin zaien pertsonen adierazidute kezkatuta daudela osasunarekin eta kontsumo-ohiturekin lotutako beste arazo batzuegatik, hala nola osasun mentala, sedentarismoa edo obesitatea, eta haur eta nerabeen egoera sozioekonomikoren araberrako eragin diferentziala.

3.3.4. Hezkuntza

Euskadik hezkuntza-maila altuak ditu etapa guztietan, haur-hezkuntza barne, eta eskola-uzte goiztiarraren tasa konparatibo baxuak, desberdintasun-egoerek irauten badute ere

Hezkuntza oinarritzko eskubidea da, eta *Garapen Iraunkorreko Helburuek* zehazten dutenez, hezkuntzarako eskubidea ez ezik, ikasteko eskubidea ere jasotzen du. Gainera, eskola ez da soilik irakaskuntza eta ikaskuntza prozesuak egiten diren espazioa. Gaitasun, balore eta trebetasun garapenarekin eta topagune, harreman eta sozializaziorako espazio bat sortzearekin estuki lotuta dago. Gizarte-desberdintasunak konpentsatzeko tresna eta babes-testuinguru gisa ere definitu izan da, batez ere egoera zaurgarriagoan bizi diren neskenzat (Espinosa, M.A., 2020).

- Hezkuntzara iristeko mailak oso positiboak dira etapa guztietan: haur-hezkuntzara sartzeko tasak altuak dira, eskola-uztearen tasak bereziki baxuak, eta goi-mailako hezkuntzan dauden gazteen ehunekoa Estatuak eta Europar Batasunak lortutakoa baino askoz ere handiagoa da.

Eskola-jardueraren estatistikak adierazten duenez, 2021/2022 ikasturtean Euskadin ia 345.000 pertsona matrikulatuta zeuden unibertsitatez kanpoko irakaskuntza orokorrean, HHI mailak eta lanbide-heziketako goi-mailako graduak izan ezik. 2010/11–2021/22 serie historikoari erreparatzen badiogu, hezkuntza-maila guztiak hazten dira, Haur Hezkuntza izan ezik, jaiotza-tasaren beherakadaren eraginez. Hala, 2006 eta 2013 artean matrikulazioak igo ondoren, azken hamarkadan beherakada etengabea izan da: 2013an ia 97.000 ziren, eta 2023an, berriz, 76.000.

Testuinguru horretan, 2000. eta 2022. urteen artean, eskolaketa-tasa ia % 100ean mantendu da 3 urteko mailan, eta nabarmen handitu da 2 eta 1 dauzkaten artean, % 93ra eta % 52,3ra iritsi baita, hurrenez hurren, eta Estatuak eta Europar Batasuneko batez bestekoen gainetik dago.

- Beste datu positibo bat eskola goiz uzten dutenen tasari buruzkoa da; hau da, 18 eta 24 urte bitarteko biztanleen ehunekoari buruzkoa, gehienez bigarren hezkuntzako lehen etapa amaitu dutenak eta ez dutenak inolako ikasketarik egiten. Eskola-uzte goiztiarra, Eustaten Eskola Jardueraren Estatistikaren arabera, nabarmen murriztu da 2009tik, eta 2022an % 5,6an zegoen, Estatuak batez bestekotik (% 13,9 2021ean) eta Europar Batasunetik (% 9,6 2022an) urrun.

Illo beretik, azpimarratzekoa da 2000tik 2021 ikasturtera eman den “ikasle errepikatzaileen” murrizketa. DBHko laugarren ikasturtea errepikatzen duten ikasleen ehunekoa % 13,1etik pasatu da 2000/2001 ikasturtean, % 3,4ra 2021/2022 ikasturtean, % 74 murrizketarekin.

- Ikastetxe-motari eta hizkuntza-ereduei dagokienez, ikasleak ia modu berean banatzen dira ikastetxe publikoetan (% 50,8) eta pribatu itunduetan (% 49,2). Eta azken 15 urteetan, D ereduak matrikulatutako ikasleak ia % 50 hazi dira, hau da, 250.161 matrikulazio izan dira 2021/22 ikasturtean, eta ikasleen % 73 izan dira (% 78 lehen hezkuntzan eta % 83 haur hezkuntzan), B (% 17) eta A (% 9) ereduetatik oso urrun.
- 2021/2022 ikasturtean 31.396 atzerritar matrikulatu ziren Euskadiko ikastetxeetan. Horietatik % 68 ikastetxe publikoetan matrikulatuta zeuden. Hizkuntza-ereduei dagokienez, azken hamarkadan atzerriko ikasleen matrikulazio-ereduak aldatu egin dira A eta D ereduak, eta bien ehunekoak aldatu egin dira bigarrenaren alde, % 53ra iritsi arte, eta B ereduak ia konstante mantendu da.

- Zerbitzu osagarrien erabilerari dagokionez, 169.735 pertsonak erabili zuten eskola-jantokia Euskadiko ikasleen % 49,4k. Eskola-garraioaren erabilerari dagokionez, Euskadiko ikasleen % 15ek erabili zuen zerbitzu hori.

Aniztasuna eta desberdintasuna

Egungo testuinguruan, trantsizio sozial eta demografikoari dagokionez, funtsezkoa da “maila guztietako kalitatezko hezkuntza-sistema inklusiboaren alde egitea. Etorkizuneko aukerak sustatu eta ikasleen arrakasta handiagoa bultzatuko duena. Gure herriaren gizarte-sustapena bultzatuko duen hezkuntza-sistema”⁸

- Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailak argitaratutako PISAren 2022ko emaitzek erakusten dute matematikan, irakurketan eta zientzian parte hartzen duten ikasleen batez besteko puntuazioa jaitsi egin dela. Herrialde parte-hartzaile gehienek beherakada bera izan dute, pandemiaren eraginaren ondorioz, besteak beste. Jaitsiera horrek ikasle guztiei eragin die, baina era askotara.

Hezkuntza Sailak Hezkuntza Ebaluaziorako eta Ikerketarako Euskal Institutuaren bidez egindako Euskal Hezkuntza Sistemaren azken Diagnostiko Azterlanak pandemiak eta haren ondorioek —2019-2020 ikasurteko azken hilabeteetan aurrez aurreko eskolak bertan behera uzteak, esaterako— ikasleengan izan zuten eragina zehazten duen atal (ISEI-IVEI, 2021) bat du.

2021ean lortutako emaitzen artean, azpimarratzekoa da % 65,4k beherakada izan zutela maila akademikoan, eta % 25ek baino gehiagok aitortu zutela pandemiaren aurretik baino antsietate edo estres handiagoa.

- Desberdintasunaren ikuspegitik, pandemiak urrutiko hezkuntzarako nahitaezko eta ustekabeko trantsizio bat eragin zuen, eta, horren ondorioz, handitu egin ahal izan dira jatorriaren eta maila sozioekonomikoaren arabera ikaskuntzan zeuden desberdintasunak, bai eta diru-baliabideen desberdintasuna ere, hezkuntza telematikoki jarraitzeko (ordenagailua edo etxeko Internetarako konexioa), familietan konpetentzia digitalik ez izatea, ikasketan laguntzeko gurasoen ezintasuna, etxean ikasteko lekurik ez izatea edo hiri- eta landa-inguruneen arteko aldea handia izatea. (Abellán, A. et al., 2020; Save the Children, 2021b; UNICEF, 2020)⁹

Beste azterlan batzuek, halaber, eskola-jantokiek —hau da, haurrek egunean gutxienez janari osasuntsu eta orekatua jasotzeko aukera—, garraioak, eskolaz kanpoko jarduerak, eskolarekiko eta berdinen taldeekiko (Borkowski, A. et al., 2021) lotura emozionalak eta laguntza psikopedagogikoak, besteak beste, duten eragina adierazten dute (Rey Martínez, F., 2021; Save the Children, 2021b).

- Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailaren Estatistika Organo Espezifikoaren 2022ko Gizarte Beharren Inkestaren (GBI) datuen arabera, eskola-arazo larriak eta/edo urtebete baino gehiagoko eskola-atzerapena duten ikasleen ehunekoa % 4,2koa da. Hala ere, adin aktiboan egon baina okupazio egonkorrik ez daukan pertsonak dauden etxeetan, portzentajea % 12,6koa da. Oinarritzko gabezia duten ikasleen kasuan, % 9,6koa da, eta etorkinen kasuan, % 7,3koa.

⁸ Apustu horri erantzuten diote zenbait jarduketa eta neurrik, hala nola eskolatze inklusiboa bultzatzeak, hezkuntza inklusiboko eredu propioa bultzatzeak eta eskola-banaketaen aurkako Itun Sozialak, bai eta hezkuntza-ekintza ikasleen behar espezifikoetara egokitzeko programak abian jartzeak, bizikidetzak positiboak eta hezkidetzak bultzatzeak eta buru-osasuna sustatzeak ere. Eta, era berean, elkarbizitzarako eta ongizate emozionalerako esparru integrala garatzea, etorri berri diren ikasleei arreta integrala ematea, konplexutasun handiko ikastetxeetarako proiektu integralak garatzea eta Hezkuntza Inklusioa, Bizikidetzak eta Aniztasuna Kudeatzeko Zentroa garatzea.

⁹ Hain zuzen ere, egoera horiei erantzuteko, Euskadin, konfinamendutik abiatuta, Aukerak Suspertzen eskolaz kanpoko hezkuntza indartzeko programa bat jarri zen abian, Hirugarren Sektore Sozialeko erakunde ugarekin lankidetzan. Programa horrek aipatutako alderdi guztiei eragiten die, eta Ongizate, Gazteria eta Demografia Erronka Sailak sendotu egin du.

- Eskola-segregazioak, hau da, ezaugarri pertsonalak, sozialak, kulturalak, ekonomikoak edo jatorria direla-eta ikasleak ikastetxeetan modu desberdinean banatzeak, hainbat eragin ditu ikasleengan, hala nola ikasteko aukera gutxiago, eta gizarte-ekitate, gizarte-kohesio edo gizarte-mugikortasun txikiagoa.

Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailak eskola-segregazioan eragiteko bultzatzen dituen neurri batzuk hezkuntza-egoera zaurgarrian dauden ikastetxeetan esku hartzearekin lotuta daude. Neurri horietako bat baliabide pertsonalak handitzea da, eta hezkuntza konplexutasun handiko ikastetxeetan (Eraldatzen) ikasleen aniztasunari erantzuteko diagnostikoak egitea eta proiektu estrategikoak diseinatzea. Beste batzuek iritsi berri diren ikasleei hizkuntza-sarbidea errazteko profesionalen gorakadarekin dute zerikusia (EUSLE). Eta, halaber, duela gutxi iragarritako onarpen-prozesuaren aldaketarekin, ikasleak Haur Hezkuntzan sartu zirenetik modu orekatuan banatzeko (2 urteko gelak).

Neurri-aniztasun horretan oinarrituta, hezkuntza-eremu eta -zentroetako segregazioaren egoerari buruzko diagnostiko espezifiko bat dago, Bartzelonako Unibertsitate Autonomoaren laguntzarekin egina; izan ere, hezkuntza-egoera zaurgarrian dauden ikastetxeetan esku hartzeko proposamenez gain, beharrezkotzat jotzen du eskola-segregazioa mugatzeko neurriak hartzea, hezkuntza-sistamarako sarbidetik hasita.

- Bestalde, hezkuntza-premia bereziak dituzten ikasleen % 86,1, jokabidearen, komunikazioaren eta hizkuntzaren desgaitasun larriei edo nahasmendu larriei lotutakoak, ikastetxe arruntetan sartzen da, eta gela partekatzen du gainerako ikasleekin, Hezkuntza Bereziko ikastetxera joan gabe, eta ikasle guztien % 3 dira.
- Azkenik, 2021/2022 ikasturtean izandako genero-desberdintasunak kontuan hartuta, Lanbide Heziketako erdi-mailako graduari matrikulatutako ikasleen % 34 baino ez ziren neskak izan. Batxilergoan, presentzia paritarioa da modalitate zientifikokoan soilik; Arteetan, berriz, lau ikasleetik ia hiru emakumeak dira. Lanbide Heziketan, irudi pertsonalarekin eta pertsonen zaintzarekin lotutako arloetan, lau ikasleetik hiru baino gehiago emakumeak dira, eta sei arlotan, berriz, % 10 baino gutxiago: Garraioa eta ibilgailuen mantenimendua, Itsasoa eta arrantza, Instalazioa eta mantenimendua, Elektrizitatea eta elektronika, Fabrikazio mekanikoa eta Energia eta ura.

3.3.5. Kontziliazioa, aisia eta denbora libre, eskolaz kanpoko jarduerak eta kultura

Ekonomia-, kultura-, hezkuntza- eta gizarte-arrazoiak direla-eta, pobrezia egoeran dauden haur eta neraberen bat duten familietan, jarduera horiek uztartzeko zailtasun gehigarriak eta oztopoak daude.

Desberdintasunak aukera desberdinak eskatzen ditu, familien ekonomia-, kultura-, hezkuntza- eta gizarte-kapitalaren arabera, bizitzaz gozatzea, aukera-berdintasuna eta eskubideez baliatzea ahalbidetzen duten esperientziak, harremanak eta ikaskuntzak eskuratzeko, aisialdi hezitzaileko eta kulturarako eskubidea barne. Eskubide horiek aitortzen dituzte Gazteriaren martxoaren 10eko 2/2022 Legeak eta Haurren eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legeak, bereziki 34. eta 35. artikuluek.

Diru-sarrera txikiak dituzten familien desabantaila ekonomikoak arriskuan jartzen du familien gastua behar horietan, eta zaildu egiten du haur eta nerabeek aisialdi-, hezkuntza- eta kultura-jardueretan eraginkortasunez parte hartzea, familiek beste behar batzuei eman behar bai diete lehentasuna. Eta haur eta nerabeek aisialdian, aisialdi hezitzailean, eskolaz kanpoko jardueretan eta kulturaren dituzten oztopoek, bai kontsumo kulturalaren ikuspegitik, bai sorkuntzaren ikuspegitik, garapen pertsonalerako eta sozialerako aukerak murrizten dituzte.

Funtsezkoa da ekimen publiko, pribatu, sozial edo komunitarioaren esku-hartzea, aisiarako eta kulturarako eskaintza publikoaren bidez aukerak zabaltzeko, hezkuntza-aisialdiko sarea sendotzeko edo mezenasgo-programak, kultura inklusiboko jarduerak eta arte-ikasketak egitea errazten duten bekak sustatzeko.

- Sailaren Estatistika Organo Espezifikokoaren Familien eta Etxebizitzaren Inkestaren arabera, 2019an familien % 4,3k bakarrik adierazten zuen zailtasunak familia- eta lan-bizitza uztartzeko. 2015ean baino ehuneko txikiagoa (% 5,6). Hala ere, seme-alabak dituzten familietan (% 11,6) edo bikotekideetan (% 10,8) eragin handiagoa izan dute, eta, bereziki, seme-alabak dituzten guraso bakarreko familietan (% 15,6).
- 2022ko PGDIren arabera, guztizko biztanleriaren % 8,4k eta benetako pobrezia-egoeran bizi diren eta etxean haur eta neraberen bat duten biztanleen % 56,8k adierazi zuten ezin zutela erregularki aisialdi-jardueretan parte hartu. Biztanleria osoaren % 13,9k eta haur eta neraberen bat duten etxeetako % 16,7k adierazi dute arrazoi ekonomikoengatik ezin izan dutela astebeteko oporrik hartu azken urtean. Portzentaje hori benetako pobrezia-egoeran bizi diren eta haur eta neraberen bat duten herritarren artean % 96,2koa da.
- Bestalde, txirotasun-egoeran dauden familietako 1 eta 15 urte bitarteko haur eta nerabeen % 23,1ek adierazi dute ezin dutela aire zabaleko ekipamendu edo aisialdirik erosi, hala nola bizikleta edo patin bat, biztanleria osoaren % 2,5aren aurrean. Eta ospakizun bereziak gauzatzeko zailtasunek (urtebetetze bat, adibidez) pobrezia egoeran duten familien % 30,8ri eragiten zioten, eta haur eta neraberen bat duten etxe guztietan % 3,8ri.

3.3.6. Etxebizitza

Etxebizitza aldatzeko edo eskuratzeko beharra duten familien ehuneko handi bat haur eta neraberen bat duten etxeak dira

- Bizitegi-bazterketa larria oso fenomeno txikia da haurrengan. Hala ere, etxebizitza eskuratzeko arazoek seme-alabak dituzten familiei eragiten diete, eta bereziki, pobrezia egoeran daudenei. Horrela, seme-alabak dituzten eta txirotasun-egoeran dauden familien zailtasun ekonomikoak oztopo dira etxebizitza egokia eskuratzeko, eta etxebizitza ez-seguru edo desagokiak sarriago gertatzen dira haurrengan, oro har baino.
- Gazteek eta seme-alabak dituzten familiek helduek edo nagusiek baino zailtasun gehiago dituzte etxebizitza eskuratzeko. Etxebizitza-kostuetan gainkarga duten familietan pobrezia-egoeran bizi diren haur eta nerabeen ehunekoa altua da.

Etxebizitzaren Euskal Behatokiak argitaratutako azken txostenak alokairu soziala behar dutenen erretatua eskaintzen du, eta alokairu soziala eskatzen duten pertsonen % 60 seme-alabak dituzten familiak direla egiaztatzen du. Txosten horren arabera, gehienek laguntza edo prestazio ekonomiko publikoren bat jaso arren, alokairuaren prezioekin alderatuta duten diru-sarreraren mailak behartzen ditu, besteak beste, etxebizitza aldatzera eta/edo partekatuzera, gela bat alokatuz.

- 2022ko PGDIren arabera, haur eta neraberik gabeko etxeetako biztanleen % 1,3k eta haur eta neraberen bat duten etxeetako % 3,5ek gutxienez atzerapen bat izan zuten hipotekaren edo alokairuaren ordainketan azken urtean. Proporzio hori haur eta neraberen bat duten eta pobrezia errealeko egoeran dauden etxeetako biztanleen % 22,9ra iritsi zen. Halaber, argindarraren, uraren edo gasaren fakturretan atzerapenak edo ez-ordaintzeak gertatuz gero, portzentajea % 28,1ekoa zen.

Bestalde, pobrezia errealeko eta haur eta nerabedun etxeetan bizi diren herritarren % 47,8k arazoak izan zituzten etxea tenperatura egokian mantentzeko, eta % 9,3k zarata eta kutsadura gehiegi jasan zituzten. EAEko biztanle guztien artean, portzentajea % 8,2koa eta % 8koa zen, hurrenez hurren.

Argi naturalaren eskasiak, itukinak, hezetasunak edo ustelkeriak gehien eragiten dieten haur eta nerabeak errenta-maila baxuena dutenak dira, inguruabar horiek haurren garapen eta osasun fisiko eta mentalean izan ditzaketen ondorio negatiboekin (González-Rábago, Y. & Cabezas-Rodríguez, A., 2021; UNICEF, 2020).

- *Etxebizitza Beharrei eta Eskaerari buruzko Inkestaren arabera, 2022.* urtearen amaieran, Euskadin haur eta nerabeak zituzten 19.342 etxe zeuden aldatzeko edo birgaitzeko beharra zutenak, hau da, etxebizitza aldatzeko edo birgaitzeko beharra zuten 4 etxebizitzetatik batek (% 26).
- 2022ko abenduan 74.458 eskaera zeuden haur eta neraberengatik etxebizitza aldatzeko edo birgaitzeko beharra zutenak. 72.555 (% 97,4) udalerrian erroldatutako pertsonen zegozkien eta 1.903 erroldatu gabeko pertsonen zegozkien. Euskal Autonomia Erkidegoko hiru hiriburuak, Urola Kosta eta Bidasoa eskualdeekin batera, babestutako etxebizitza gehien eskatzen zutenak ziren.
- Ikuspegi kualitatibo batetik, EHBE egiteko kontsulta egin zaien pertsonen agerian utzi dituzte etxebizitza arloko zailtasunek ondorio kaltegarriak dituztela pobrezia egoeran dauden haur eta nerabeentzat. Efektu horien artean, honako hauek nabarmentzen dira:
 - hipoteka- edo alokairu-gastu handietatik eratorritako gainkarga ekonomikoa, familia-baliabide ekonomikoen gutxieztak kontsumitzen dituenak;
 - etxebizitzan maiz eta nahi gabe izaten diren aldaketak;
 - etxebizitzan pilaketa edo gehiegizko okupazioa;
 - bizigarritasun-baldintza txarrekin osasunean duten eragina;
 - ikasteko inguru egokiak edukitzeko zailtasunak;
 - nahi ez den bizikidetzat familia-taldekoak ez diren pertsonekin.

3.3.7. Pobrezia, desberdintasuna eta gizarte-bazterkeria

Haur eta nerabeen ongizatea handitu eta haurren pobrezia murriztu egiten da; hala ere, haur eta nerabeetan pobrezia gehiago da beste adin-talde batzuen aldean, eta, bereziki, seme-alabak dituzten etxeetan, guraso bakarreko familietan edo atzerriko nazionalitatea duten pertsonen sostengatutako familietan.

- Datuek erakusten dute Euskadin ongizate-egoeran dagoen haur eta nerabeen ehunekoa handitu egin dela. 2022ko Garapen Jasangarriko Programaren arabera, % 70,3 ongizate-egoera osoan edo ia osoan bizi zen. Gainera, 16 urtetik beherako herritarren % 94,2k ez ditu pairatzen Garapen Ekonomiko eta Sozialerako Planak ezartzen dituen gabetze-egoerak: ezin da egunean janari protektorik eman, ezin da egunero frutarik edo barazkirik eman, ezin da arropa berririk edo oinetako egokirik erabili, ezin da ospakizun berezirik egin, etab. Ehuneko hori % 60,7ra jaisten zen benetako pobrezia-egoeran bizi diren 16 urtetik beherako biztanleen kasuan.
 - Euskal administrazio publikoek 2008ko finantza-krisialdiaren ondoren egindako egoera sozioekonomikoaren, familien lanaren eta ahaleginaren (diru-sarrerekin lotutako gastu publikoa) hobekuntzak, ongizate osoan edo ia osoan bizi diren haur eta nerabeen ehunekoa igotzeaz gain, 2008. urtetik beheragoko mailatan kokatzen zituen PGDIko pobrezia-ongizatearen eskalako gainerako kategoriak: arriskuan dagoen ongizatea (% 19,1 2008an -% 17,6 2022an), beste ongizate-gabezia batzuk (% 5,7 -% 4,7) eta pobrezia erreala (% 7,7 -% 7,4).
- Horren osagarri, PGDIko azken datuek iradokitzen dutenez, 2020an gora egin ondoren, 2022an txirotasun-egoerak jaitsi egin ziren, larrienak batez ere. Hala, pobrezia larriaren eta pobrezia errealearen tasak ia lau puntu portzentual jaitsi ziren, aztertutako serie historikoaren jaitsiera handiena (2008-2022).
- Hala ere, GEPen arabera, 2022an, haur eta nerabeen % 23,1 pobrezia erlatiboaren arriskuan zegoen (<% 60 ertaina), eta % 8,3 pobrezia larriaren arriskuan (<% 40), % 16,5 (<% 60) eta % 49 (<% 40) populazio osoarena.

PGDiren eta Eurostaten datuak kontuan hartuta, EBN ohikoa den aldea da, pobrezia-tasa handienak dituzten herrialdeetan handiagoa dena. Nolanahi ere, Euskadik 2022an pobrezia larriko arrisku-egoeren tasa (% 40) handiagoa zuen 27-EBko batez bestekoa baino, eta distantzia handiagoa ere bai biztanleriaren tasa orokorraren eta haur eta nerabeen artean.

Datu horiek bat datoz haur eta nerabeen eta beste adin talde batzuen arteko desberdintasunak Euskadin izan duen hazkundearekin, Giniren koefizienteari eta haur eta neraberaren bat duten eta ez duten etxeetako bazterkeria-egoeren prebalentziari erreparatuta.

Hala, Giniren koefizientea 1,3 puntu jaitsi zen 2022an (26,9 eta 28,2 2020an), baina 2020ko mailan mantendu zen haur eta nerabeetan. Eta *Integrazioari eta Gizarte Beharrei buruzko Inkestak* adierazten du haur eta nerabeen presentzia duten etxeetan bazterkeria egoeren prebalentziarekin erlazionatzen dela: 2022an, bazterketa tasa % 9,1koa izan zen haur eta neraberik gabeko familietan eta % 24,4koa bi edo gehiago bizi ziren familietan.

- Bestalde, 2022ko PGDIk hiru familia-motaren kalteberatasun-maila handiena islatzen du.
 - Lehenik eta behin, pobrezia larria (<% 40) askoz ohikoagoa da haur eta neraberaren bat duten familien artean (% 8,3) seme-alabarik ez duten biztanleen artean baino (% 2,5).
 - Bigarrenik, pobrezia larriaren eragina handiagoa da guraso bakarreko familietan (% 13,1) seme-alabak dituzten bikoteetan baino (% 4,2).
 - Hirugarrenik, atzerriko nazionalitatea duen pertsona bat buru duten etxeetako pobrezia larria atzerritarra ez den pertsona bat buru dutenetan baino sei aldiz handiagoa da.

Azkenik, mota horiek ez dira baztertzailak, eta intersektionalitateak egoerak larriagotu egiten ditu, atzerriko nazionalitatea duten emakumeak buru dituzten familia ama-bakarrekotan kasuan gertatzen den bezala.

- Haur eta nerabeen eta beste adin-talde batzuen arteko desberdintasunak areagotu egin dira, baita eta haur-pobrezia murrizteko zailtasunetan ere eragina izan dute lan-merkatuaren antolaketa, bai eta hirugarren herrialdeetako pertsonen lan-merkatuan eta Gizarte Segurantzaz sartzeko murrizketek ere, Estatuko araudiaren ondorioz. Hala, migratzaileak gizarteratzeko eta laneratzeko oztopoak kentzea, askotariko jarduketan bidez (erregularizazioa, prestakuntzagatiko errotzea...), neurri garrantzitsua da haur eta nerabe guztiek eta horien familiek eskubideak ere baliatu ahal izatea bermatzeko.
- Azkenik, termino kualitatiboetan, egungo trantsiziozko testuinguruan (soziala, demografikoa, digitala, ingurumenekoa...), aipatutako profilen dibertsifikazioarekin batera, txirotasun-modu edo -adierazpen berriak agertzen dira, hala nola arrail digitalaren edo pobrezia energetikoaren ondoriozkoak (Moreno, D., 2020; *Save the Children*, 2021a).

Bestalde, haurren pobrezia, oinarritzko behar materialei ez ezik, harremanei eta baliabideak eskuratzeari dagokien ere hutsuneak erakusten dituzenez, epe luzeko gizarte-bazterkeria eta pobrezia ere areagotu ditzake, eta horrek eragina du haur eta nerabeen gizarteratzean eta gaitasun sozial eta emozionalak eskuratzerakoan (Emakunde, 2017).

3.3.8. Zaurgarritasun handiagoa duten kolektiboak

Atal honek modu orokorrean identifikatzen ditu: a) arrisku- eta babes-faktoreak, etxeetako kalteberatasun-egoeren aurrean; b) etxeko oinarritzko gastuei aurre egiteko zailtasun handienak dituzten profilak, taldeak edo kolektiboak. Lehenengoak estatu mailan egindako azterketetatik abiatuta (batez ere FOESSA eta UNICEF), eta bigarrenak PGDIko datuetatik abiatuta.

Oinarrizko premiak betetzeko zailtasun-egoeren aurrean babes- eta arrisku-faktoreak. FOESSA azterketaren emaitzei esker, (FOESSA, 2022) honako faktore hauek identifika daitezke:

- *Oinarrizko premiak betetzeko zailtasunak dituzten familien babes-faktore* gisa (FOESSA 2022): familiek diru-sarrera egonkorak izatea, enplegu finko eta kalitatezko datozenak; etxebizitzek jabetza ordaindua izatea; bakarrik edo bikotean bizitzea, baina oinordekorik gabe; eta, neurri txikiagoan, pertsona bakarreko familietan.
- *Arrisku faktore* gisa, familiek oinarrizko beharrak betetzeko zailtasunak izan ditzaten: alokairuan bizitzea; haur eta nerabeen presentzia etxean eta eskolatzeko eta/edo ikasteko adinean, desgaitasunen bat duten pertsonak edo mendekotasun-egoeran daudenak; etxean zorrak izatea; diru-sarrera egonkorrik ez izatea; eta etxeko pertsona aktibo baten edo guztien langabezia, edo familietan iraupen luze langabezia-egoera bat egotea.

Populazio-taldeei eragiten dieten elementu ugarien interseksionalitatea eta zeharkakotasuna. Arrisku handiagoko profil edo kolektiboez harago, kontuan hartu behar da egoera jakin batzuen eta besteen arteko elkarrekintzak, konbinatzean, areagotu egiten duela etxe edo familien zailtasunen intentsitate-maila.

Garrantzitsua da, beraz, sektoreen arteko begirada hartzea eta populazio-taldeei eragiten dieten zeharkako elementuak kontuan hartzea. Elkarrekintza horren adibide bat etxebizitzarena litzateke.

Nahiz eta etxebizitza alokairuaren bidez eskuratzea arrisku handia izan etxeko ekonomiarentzat, arrisku hori are handiagoa izan daiteke bizi den udalerriaren arabera; edo pertsona guztiak langabezian eta ordaindu gabeko zorrak dauden etxeen kasuan (FOESSA, 2022).

Kontuan izan behar da profilak edo kolektiboak ezartzeak aukera ematen duela dituzten zailtasun bereziak ezagutzeko eta horiei balioa emateko, baina talde horiek estigmatizatzea saihestu behar da. Kontu horrekin, jarraian, profil batzuk aurkezten dira, haien arteko bidegurutzeak dituztenak eta haurren bermearen esparruko jarduerak planifikatzeko orduan arreta jartzeko modukoak.

Guraso bakarreko familiak eta familia ugariak. *Gabezia material eta pobrezia tasa handienak dituzten* etxeak dira, baita etxebizitzarekin lotutako gastuak direla-eta finantza-gainkargak dituztenak ere. Zehazki, gabezia material larriko tasa handienak dituzten bi familia-mota identifikatu dira: a) guraso bakarreko etxetako haur eta nerabeak; b) bi helduk eta hiru adingabek edo gehiagok osatutako familiak. Gainera, genero-arrakala hartu behar da kontuan, (FOESSA, 2022) batez ere, familia ama-bakarrekoak kasua (Emakunde, 2017).

Atzerriko jatorriko familiak edo gutxiengo etnikoak. *Familia* horiek gabezia material, pobrezia eta gizarte-bazterketako tasa handiagoak dituzte, bai eta etxebizitza- eta eskola-segregazioaren tasa handiagoak ere.

Txirotasun- eta gizarte-bazterketako egoeren prebalentzia, gutxienez guraso atzerritar batek osatutako familietan, autoktonoetan baino handiagoa da. Haur eta nerabeek horiek muga handiagoak dituzte administrazio-arazoengatik gizarte-babeseko prestazioetara iristeko, eta, oro har, haien familiek zailtasun handiagoak dituzte etxebizitzaren gastuei edo irakaskuntzarekin lotutako gastuei aurre egiteko, besteak beste, haur eta nerabeek bigarren hezkuntzan uzte-tasa handiagoarekin.

Beste alde batetik, haur eta nerabeek atzerritar jatorria edo ijitoen gutxiengoaren aldetik duten zaugarritasun handiena deskribatu da: elikaduran eta hortz-zainketan gabeziak; eskola-segregazioa eta haur-hezkuntzarako sarbide baxuagoa; egoitza-segregazioa eta etxebizitzaren baldintza desagokiak; eta pobrezia materiala.

Ezgaitasunak eta osasun mentaleko arazoak dituzten haur eta nerabeak. Desgaitasunen bat duten haur eta nerabeak, 0-3 urteko aldian ere, hezkuntza-sisteman integratuta daude, baina zaugarritasun-egoeran dauden pertsonak dira, hainbat arrisku- edo bazterkeria-faktoreren eraginez, eta hezkuntzan eta haurtzaroan eta nerabezaroan erabateko inklusioa lortzeko beharrezkoak diren beste esparru batzuetan, hala nola aisi-aldian, eragiten baitute.

Osasun mentaleko arazoak dituzten haur eta nerabeen kolektiboa ere gero eta handiagoa da, eta antzeko zailtasunak dituzte, baita arreta psikologikoko eta psikiatrikoko baliabideen beharra ere. Bi kasuetan, funtsezkoa da arretarako baliabide eta sare arrunten espezializazioa. Osasun mentaleko arazoak dituzten haur eta nerabeek ezberdintasun ugari dituzte jatorriaren edo familia-errentaren mailaren arabera.

Etxebizitzaren arloan gabezia larriko egoeran dauden haur eta nerabeak. Talde honetan, etxebizitzarik ez duten eta gabezia larriko egoerako etxebizitzetan dauden haur eta nerabeak sartzen dira. Hau da, gabezia eta arazo ugari dituzten etxeak, temperatura egokia bermatzeko, pilaketa arazoak edo hipotekan, etxebizitzaren alokairuan edo fakturretan ordainketan atzerapenak dituztenak.

Ordezko zaintzak jasotzen dituzten haur eta nerabeak. Talde edo profil honetan, administrazioak egoitzentzako babestutako haur eta nerabeak sartzen dira, bai eta harrera-erregimenean bizi direnak ere, dela haien familia zabalean, dela kanpoko harrera-familietan.

Egoera espezifiko bat da adin-nagusitasunera iristean babes-saretik irtendako pertsonena, jatorriaren arabera errealtate desberdinak baitituzte; izan ere, gero eta gehiago Euskadira migrazio-proiektu batekin iristen direnak, eta 16 edo 17 urte beteta babes-sarera sartzen direnak.

Indarkeriaren biktima diren haur eta nerabeak (salerosketaren eta esplotazioaren biktimak, sexu-abusuak/sexu-erasoak edo beste edozein motatako biktimak).

Emakunderen eta Eusko Jaurlaritzako Segurtasun Sailaren datuen arabera –Emakumeen aurkako indarkeriaren estatistika–, azken bilakaeraren arabera (2019-2022), indarkeria jasan duten 18 urtetik beherako emakumeen kopuruak gora egin du, bai bikotekidearengandik, bai bikotekide ohiarengandik, bai familia-barnetik eta sexualetik ere. Azken kasu hori da hazkunderik handiena izan duena, 163 pertsonatik 203ra igaro baita 2019 eta 2022 bitartean.

Euskadin 2022an dauden datuek erakusten dutenez, genero-indarkeriaren biktima diren 18 urtetik beherako emakumeen kopurua mota horretako indarkeriaren biktima diren emakume guztien % 2,3 da; sexu-askatasunaren aurkako indarkeria-egoeren kasuan, berriz, nerabeek askoz proportzio handiagoa zuten (% 39,7).

3.4. HAUR ETA NERABEENTZAKO POLITIKAK EUSKADIN

Aurreko atalean aipatutako behar sozialak eta ezberdintasun-faktoreak politika publiko ugaritaz aztertzen dira Euskadin, eta horien bilakaera eta irismena hemen azaltzen dira.

Euskal Autonomia Erkidegoko herri-administrazioak hainbat jardura-programa jartzen ari dira abian osasunaren, hezkuntzaren, gizarte-zerbitzuen, diru-sarreraren bermearen edo etxebizitzaren arloan, haur eta nerabeak pobrezia egoeran edo arriskuan dituen beharrezko erantzun egokia emateko.

Gizarte-babeserako euskal ereduak arrakastatsua izan da pobrezia murrizteko garaian. Nolanahi ere, beharrezkoa da babes-sistema indartzea, gizarte- eta demografia-aldaketei erantzuteko. Besteak beste, familia- eta bizikidetzaren ereduak dibertsifikazioak, edo generoaren, adinaren edo jatorriaren arabera desberdintasunak handitzeak eragina du haurtzaro eta nerabezaroaren politikan ere.

Haurtzaroari eta nerabezaroari buruzko euskal politika publikoak koherenteak dira, halaber, zainketa eta ongizatearen euskal ereduak pixkanaka eraldatzen doan ereduarekin; eredu hori oinarrituko da, hain zuzen ere, eskubideetan, zaintza-lanaren desfeminizazioan, erantzukizun publikoan eta sektore publikoak gizarte-ekimenarekin, enpresekin, familiekin eta komunitateekin duen lankidetzan.

Euskal gizartearen beharrak eta gaitasunak kontuan hartzen dituen eredu propioa. Besteak beste, bere gizarte-sare aberatsa, haurtzaroaren eta nerabezaroaren esparruan ere, edo enpresekin gero eta lankidetzaren handiagoa interes orokorreko eta partekatuko eremuetan, hala nola kontziliazio erantzunkidea sustatzea.

Haur eta nerabeei dagokionez, horrek esan nahi du gurasoek beren seme-alabekiko dituzten zaintza-bete-beharrak gero eta arreta publiko handiagoz osatzea, hirugarren gizarte-sektorearekin, enpresekin, komunitateekin eta familiekin lankidetzan, adinez nagusi izan arte.

Abian den eraldaketa horri esker, aurrera egin ahal izango da eredu propio, publiko eta komunitario hori eraikitzen, eta, pixkanaka, eredu mediterraneo bat utziko da; izan ere, eredu horrek familiei eta, azken finean, emakumeei esleitzen die bizitzaren urtean zehar zaintza-lanaren erantzukizuna, baita haurren hazkuntza ere.

Lidergo publikoaren eta beste sektore batzuekiko lankidetzaren eredua. Zaintza- eta kontziliazio-eredu erantzunkidea, euskal gizarteak emakumeen eta gizonen arteko benetako berdintasunaren alde egindako aurrerapenekin eta apustuarekin koherentea. Eredu horren arabera, zaintza-politika prebentzio-politika da, politika sistemikoa, integrala, zeharkakoa eta bizitza osokoa. Eredu horrek ikuspegi komunitarioa du (pertsonalizatua, hurbila, prebentziozkoa, parte-hartzailea), eta genero-ikuspegia eta ikuspegi intersektionala.

Horrela, Euskadin marko kontzeptual eta operatibo berri bat finkatzen ari da, haurren eta nerabeen politikei eskubide-ikuspegiarekin heltzen diena, eta neurri zehatzak hartzen ari da haur eta nerabe guztien alde-tik eskubide horien gauzatzea bermatzeko. Erakundearteko aurreko planaren ebaluazioarekin bat egiten duten neurriak bat datoz Europako erakundeek bultzatzen duten gizarte-inbertsioaren paradigmarekin¹⁰, eta jarduketara, -plan eta -programa bihurtzen dira. Diagnostikoan honako hauek nabarmendu dira:

- Haurren eta nerabeen eskubideak bermatzeko arau-esparru berri bat, Haurren eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legea oinarritzko adierazpen gisa onartuta.
- Jauzi kualitatiboa eta bultzada kuantitatiboa euskal erakundeetatik familiei ematen zaizkien laguntzetan, eta seme-alabak dituzten familientzako diru-sarrerak bermatzeko prestazioen diseinuan.
- Bizitza pertsonala, lanekoa eta familiakoa uztartzeko politika, programa eta neurrien diseinu eta bultzada berria, aitasun- eta amatasun-baimenak berdin eta bateraezin hedatuz.
- Erronka demografikoaren euskal politika publikoetan zentralitate berri bat izatea (gizartea gaztetzea eta bizitasun luzeago baten erronka eta aukeretara egokitzea), gazteen proiektu pertsonalak eta familiarak eta jaiotza-tasa babestea barne, hainbat neurriren bidez.
- 0-2 urteko etaparen doakotasuna, Haurreskolak Partzuergoaren bidez, eta hezkuntzan ekitate bermatzeko aurrerapen garrantzitsuak, bai arau-arloan, bai Hezkuntzari buruzko Lege berriarekin, bai kudeaketari dagokionez. Horretarako, Hezkuntza Aniztasuneko eta Inklusioko Zuzendaritza eratu da, bai eta aniztasunari heltzeko, hezkuntza-premia bereziei erantzuteko eta eskola inklusiboa eraikitzeko plan eta jarduera ugari garatu ere.

Horien artean honako hauek azpimarra daitezke: a) ikasle ijitoentzako hezkuntza-jardueretarako laguntzak; b) kulturartekotasuna sustatzeko eta hizkuntza indartzeko programak (EUSLE programa ikastetxe publikoetan eta diru-laguntzak ikasle etorkinentzako kulturartekotasuna sustatzeko programak eta ikastetxe pribatu itunduetan sartu berri diren ikasleen hizkuntza indartzeko programak garatzeko); c) Bidelaguna laguntza-programa eskola-ordutegitik kanpo; d) berariazko hezkuntza-indargarriko programak; e) curriculum desberdineko programak; f) eta eskolatze osagarriko programak.

¹⁰ Familien eta Haurren Aldeko Euskal Itunaren arabera, paradigma berri honen ezaugarri nagusia enfasia aldatzea da, familia-, hezkuntza- eta genero-berdintasunaren politikak kontuan hartuta, besteak beste, garapen sozial eta ekonomikorako funtsezko elementu gisa. Hala, ikuspegi horrek hainbat zerbitzutan jartzen du arreta: haurrengan inbertitzea, aukera-berdintasunaren eta gizarte-mugikortasunaren maila jakin bat ahalbidetzen duten baldintzak sortzea, emantzipazio-prozesuak eta helduarora igarotzeko prozesuak erraztea, seme-alabak dituzten familiei laguntzea eta emakumeei enplegua lortzen laguntzea. Alderdi horiek guztiek eragina dute gaur egungo eta etorkizuneko garapen sozial eta ekonomikoan.

- Pandemiaren eragin sozialari erantzunez, zaugarritasun-egoeran dauden haur eta nerabeei laguntzeko programa eta zerbitzuen belaunaldi berri bat garatzea, Hitzartuz, *Loturak edo Aukerak Susper-tzen* programak sendotzearekin bat, eta haur-bermearekin lotutako kultura inklusiboaren lerroa bul-tzatzea aurreikusita dago.
- EAEko Gizarte Zerbitzuen II. Plan Estrategikoan aurreikusitako hedapena babesgabetasun-egoeran edo -arriskuan dauden haur eta nerabeen arreta-zerbitzuetan, eta familia zaintzaileentzako laguntzen ga-rapena *bizitzan* zehar, Familia Zaintzaileei Laguntzeko Estrategia Soziosanitarioaren arabera.

Politiken esparru horretan, urteko gastu arrunta adierazten da jarraian, haurrei eta nerabeei zuzendutako politiketan, bai eta haurrei eta nerabeei buruzko politika publikoen elementu nagusietan ere, honako hel-buru hauek dituztenak: a) haur-pobrezia eta haren ondorioak; b) haurtzaroko desberdintasuna; eta c) hau-rreri eta gazteen eta gainerako biztanleen arteko desberdintasuna.

a) *Euskal administrazio publikoek 3.800 milioi euro baino gehiago gastatzen dituzte urtean haur eta ne-rabeentzako politiketan*

- Gastu horren zatirik handiena euskal hezkuntza-sistemari dagokio. Hala, Eustaten Hezkuntza Kontua-ren arabera, 2021ean, unibertsitatez kanpoko hezkuntzako zerbitzuen gastu osoa 2.929 milioi eurokoa izan zen, eta horietatik 2.660 euskal administrazio publikoek finantzatu zituzten.

Bestalde, Eustaten *Gizarte Babesaren Kontuaren* datuen arabera, 2000 eta 2021 urteen artean, familia eta haurrentzako gizarte-babeseko gastua 157 milioi eurotik 769 milioi eurora igaro zen, gizarte-babe-seko guztizko gastuaren % 2,1etik % 3,53ra eta BPGrekiko % 0,37tik % 0,98ra. Gainera, Foru Aldundiek 317 milioi euro inguruko gastu fiskala egiten dute urtero ondorengoengatikoen kenkarietan.

Azken batean, hezkuntzako gastu publikoa, gizarte-babeseko gastua eta zerga-onuren bidez kendutako diru-sarrerak kontuan hartuta, 2021eko batura 3.800 milioi euro ingurukoa izan liteke.

Kopuru horretatik, % 74 hezkuntza gastuari dagokio, % 10 kenkari fiskalei, % 7,3 Gizarte Segurantzako gastuari (amatasun eta aitatasun bajak, batez ere), % 5,2 Gizarte Zerbitzuetako gastuari eta % 1,5 Eusko Jaurlaritzaren familia prestazioei.

- Gertatzen ari den jauzi berriaren ondorioz, Europar Batasuneko batez bestekoarekin bateratzen ari da pixkanaka; izan ere, Eurostaten datuen arabera, familia eta haurrentzako gizarte-babeseko gastua gi-zarte-babeseko prestazioen % 8,3koa zen 2021ean, eta BPGren % 2,4koa.

Bestalde, gastu hori nabarmen ari da hazten, eta horrek adierazten duen ehunekoa nabarmen handi-tuko da datozen urteetan. Are gehiago, jarraian aipatuko diren programak eta prestazioak aplikatu ahala, eta 3.6 atalean deskribatutako araudia, planak eta akordioak hedatu ahala.

- Gainera, haurrentzako politika publikoetan egiten den gastua familia eta haurrentzako gizarte-babe-seko gastuan sartzen diren kontzeptuetatik harago doa, eta beharrezkoa da horiek zehazteko eta ho-rien jarraipena egiteko metodoak hobetzea. Gastu hori, gaur egun, ez da beti erregistratzen, besteak beste, hainbat partidatan banatuta egoteagatik, erakunde bakoitzeko hainbat sailetakoak eta oraindik ere haurrei eta nerabeei buruzko informazio-sistema bakar bati lotuta ez daudenak.

Ildo horretan, Haur eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legearen 308. artikulua ezartzen du Haur eta Nerabeei buruzko Informazioko Euskal Sistemak, besteak beste, adierazleak garatuko dituela eus-kal administrazio publikoen mailetan haurtzaroan egindako inbertsioa ebaluatzeko, eta, Eusko Jaur-laritzaz eta foru-aldundiez gain, udal-maila ere aintzat hartuko duela.

b) *EAEko haurren % 10 Diru-sarrerak Bermatzeko Errenta (DBE) jasotzen duten etxeetan bizi da, eta hileko batez besteko zenbatekoa 820 eurokoa da.*

- Gizarteratzeko eta Diru Sarrerak Bermatzeko Euskal Sistemak (GDBES) nabarmen murrizten ditu haur eta nerabeak ardurapean dituzten familien pobrezia-tasak eta egoera horien intentsitatea, oso nabarmen murrizten baitu familien diru-sarrera propioen eta pobrezia-atalasearen arteko distantzia.

PGDIren datuen arabera, kotizaziopeko pentsioak ez diren transferentzia sozialek pobrezia larriko egoerak % 55 murrizten dituzte biztanle guztientzat, % 56 65 urtetik beherakoentzat eta % 46 haur eta nerabeentzat. Haur eta nerabeetan pobrezia larriko egoerak % 15,6tik % 8,3ra pasatzen dira transferentzia sozialak egiten direnean, eta 7,3 puntu jaisten dira. Biztanleria osoarentzat tasak % 11,0tik % 4,9ra pasatzen dira, 6,1 puntu jaitsiz.

- 2022an, 15 urtetik beherako ia 30.000 pertsona izan ziren diru-sarrerak bermatzeko errentaren onuradunak. Prestazio horren onuradun eta titular guztien % 25,2, eta adin horretako biztanleen % 10 Euskadin. Haur eta nerabeen ardurapeko diru-sarrerak bermatzeko errentaren titularrek hilerio jasotzen duten batez besteko zenbatekoa 820 euro ingurukoa izan zen 2021ean.

Era berean, Gizarte Larrialdietarako Laguntzen Estatistikaren arabera, 2022an, laguntza horiek 22.000 familia-unitate inguruk jasotzen zituzten, beren ardurapean seme-alabak zituztenak. Unitate onuradunen % 33 ziren, eta banatutako zenbatekoaren % 31a jasotzen zuten.

Gainera, Lanbideren datuen arabera, 2023ko azaroan, EAEko 11.824 etxek Bizitzeko Gutxieneko Diru-sarreraren (IMV) barruan zegoen Haurrentzako Laguntza Osagarria (CAPI) jasotzen zuten. Horietatik, 2.686k laguntza osagarria bakarrik jasotzen zuten, hau da, ez zituzten betetzen IMVra sartzeko baldintzak, baina bai CAPIra sartzeko baldintzak.

- Ikuspegi kualitatibo batetik, EHBE egiteko kontsulta egin zaien pertsonetako batzuek GDBESek haur eta nerabeei dagokienez dituen muga batzuk aipatzen dituzte. Horien artean, nabarmenezkoa da haur eta nerabeen bat ardurapean duten familia-unitateetan zenbatekoak kobratzeari uztea, horien erantzukizunetik kanpo geratzen diren arrazoiengatik, eta pertsona batzuk ez direla prestazioak jasotzera iristen, ez dituztelako betetzen sarrera-baldintzak edo bestelako arrazoiak.

c) *Seme-alabak dituzten familientzako diru-laguntzen kopuruak eta gastuak gora egin du serie historikoan zehar, eta, aldi berean, jaiotza-tasaren murrizketara egokitu da.*

- Eusko Jaurlaritzaren aurrekontuen likidazioaren arabera, 2013 eta 2021 urteen artean, Familia eta Haurtzaroko Zuzendaritzak kudeatzen duen familientzako transferentzien gastua 37 milioi eurotik 50,3 milioi eurora pasa da.

- Bestalde, Familia eta Haurren Zuzendaritzaren datuen arabera, 2021ean, Euskadiko haur eta nerabeen % 8 inguruk Eusko Jaurlaritzaren familia-prestazioen bat jasotzen zuen. Hiru lagunetatik bat ardurapean hiru seme-alaba edo gehiago dituzten familientzat izan zen, eta batez besteko zenbatekoa urtean 800 euro ingurukoa izan zen. Eusko Jaurlaritzaren Gizarte Beharrei buruzko Inkestaren arabera, 2022an, 25.000 etxek baino gehiagok erabili zuten familiei laguntzeko neurrietako bat, gutxienez, *azken 12 hilabeteetan* (seme-alabengatik laguntzak barne). Datu hori, berriz ere, nabarmen haziko da ezarritako laguntza berriekin.

- Hala, seme-alabak dituzten familientzako laguntzei buruzko otsailaren 21eko 27/2023 Dekretuak ezarritzen du hilean 200 euroko laguntza, haur guztiek 3 urte bete arte, eta, hirugarren eta hurrengo seme-alaben kasuan, hilean 100 euroko laguntza gehigarria, 3 urtetik 7 urtera arte. Zenbatekoak bikoiztu egingo dira adingabeak desgaitasunen bat badu.

Prestazio ekonomiko horrek 26.879.200 euroko gastua eragin zuen 2022an, 98.270.000 eurokoa izan zen 2023an, eta 117.569.600 eurokoa da 2024ko aurrekontuetan, eta 30 milioi euro batzen zaizkie adiskidetze-neurrietan. Guztira, 150 milioi inguru urtean, babes sozialeko gastuari familiaren eta haurren artean gehituta.

d) Prebentzioa eta arreta Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistematik (GZES)

Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistemaren, Gizarte Zerbitzuei buruzko abenduaren 5eko 12/2008 Legean eta Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistemaren Prestazio eta Zerbitzuen Karterari buruzko 155/2015 Dekretuan aurreikusitakoaren arabera, Udalek, Foru-Aldundiek eta Eusko Jaurlaritzak ematen dituzte babesgabetasun-egoeran edo -arriskuan dauden haur eta nerabeei ematen dizkioten zerbitzuak.

- 2011 eta 2019 artean, plangintza estrategikoaren datuak kontuan hartuta, haurrentzako eta nerabe-entzako esku-hartze zerbitzu guztiak handitu ziren, bereziki lehen mailako arretako gizarte- eta hezkuntza-arloko esku-hartzea eta arreta goiztiarra. Zerbitzu horien urteko gastu arrunta 140 milioi eurotik gorakoa izan zen, eta GZESren Zorroko zerbitzu hauek hartu ziren kontuan: 1.3 (babesik eza, bazterketarik ez), 2.4.4, 2.7.3.1, 2.7.4, 2.7.6.1, 2.7.6.2, 2.7.1.1 eta 2.7.3.2.
- Foru Aldundien datuen arabera, 2022/12/31n, haur eta nerabeen 2.260 familia-harreran (783) edo egoitza-harreran (1.476) zeuden. Horrek esan nahi du 1.000 haur eta nerabeko 6,4 harrerako ratioa dagoela.
- Eusko Jaurlaritzaren eskumeneko zerbitzuei dagokienez, 2023an, haurrak eta nerabeak zaintzeko telefono-zerbitzuak, Zeuk Esan-ek, ia 700 (697) haur eta nerabeei eman zion arreta, eta horietatik % 72 16 eta 18 urte bitarteko pertsonen egindako 12.480 dei izan ziren. Familia-bitartekaritzako zerbitzua 16.000 lagunek baino gehiagok erabili zuten, eta 800 familia inguruk erabili zituzten familia-elkargu-neak.

e) Hezkuntza-inklusioa eta hezkuntza-premia bereziei erantzutea

- 2019/2020 ikasturtean Euskadin 180.000 beka inguru eman ziren. Aurrekontu gehiena jantoki beketara (27,8 milioi euro) eta laguntza materialera (8,7 milioi) bideratu zen.
- 2021/2022 ikasturtean, unibertsitateaz kanpoko 110.000 ikaslek baino gehiagok jaso zuten Euskadiko Administrazio Publikoak emandako beka edo laguntzaren bat. Onuradunen % 63,8 ikastetxe publikoetakoak ziren eta % 36,2 itunpeko ikastetxeetakoak. Emandako beken zenbatekoa 48 milioi euro ingurukoa izan zen. Ikastetxe publikoetako ikasleek hezkuntza-beketarako partida ekonomikoaren bi heren inguru jaso zituzten, eta % 40 inguru Lehen Hezkuntzako ikasleentzat izan zen.
- 2023an, Haurreskolak Partzuergoaren doako 8.792 plaza zeuden 0-2 urteko hezkuntza-etaparako, eta udalentsako 10 milioi euroko laguntza-lerro bat aurreikusi da. Hori dela eta, bi plaza inguru eskainiko dira adin-tarte horretako 10 haur bakoitzeko.

f) Eskolaz kanpoko hezkuntza eta kultura indartzea, baita hezkuntza-aisialdiko eskaintza ere.

- Aukerak Suspertzen programaren garapenak eta, eskolaz kanpoko hezkuntza indartzeko programa horren ildotik, kultura inklusiboko ekimen bat abian jartzeak, kultura indartzera bideratua, haurren bermeari lotuta daude.

Bestalde, Astialdi Sarea eta Astialdi Foroarekin Gazteriaren Zuzendaritzak abian jarritako Hezkuntza Astialdia Indartzeko Estrategia aisialdi eta astialdi hezitzailearen eskaintza, ekimen publiko eta sozialekoa, eta egoera zaurgarritasunean dagoen haur eta nerabeen sarbidea indartzeko bitartekoa da.

3.5. POLITIKA PUBLIKOEN ESPARRU BERRIA

Aurreko orrialdeetan, haur eta nerabeen eskubideak eta ongizatea bermatzera bideratutako euskal politika publikoen bilakaerari eta irismenari buruzko datu nagusiak jasotzen dira. Hala ere, Euskadin berriki garatu den politika publikoen esparru berria partzialki baino ez dute islatzen datuek.

Esparru horrek egoera oso desberdina eskatzen du haurtzaro eta haur kalteberei buruzko politikei dagokienez, eta honako hauek inplikatzeko dituzten arauak, planak eta estrategiak onartzean zehazten da:

- haur eta nerabeei eta seme-alabak dituzten familiei aitortutako eskubideak zabaltzea;
- hazkuntza laguntzeko hainbat mekanismo artikulatzea;
- ekintza positiboko politikak, programak eta neurriak garatzea, haur eta nerabe guztiek beren familien ekonomia-, hezkuntza- edo kultura-baliabideetatik kanpo eskubideak benetan balia ditzaten sustatzera bideratutakoak.

Arau-aurrerapenak

Hona hemen haur eta nerabeen eskubideei zuzenean eragiten dieten arau-aldaketa nagusiak.

Haur eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legea onestea, parlamentuaren adostasun zabalarekin eta hiru helbururekin:

- EAEn bizi diren edo dauden haur eta nerabe guztiei ordenamendu juridikoak aitortzen dizkien eskubideak eta askatasunen erabilera bermatzea.
- Botere publikoek ekintza publikoaren eremu sektorial desberdinetan garatu behar dituzten ekintzak zehaztea, haien arteko erantzunkidetasunarekin eta koherentziarekin, aurreko zenbakian ezarritako helburua lortzeko.
- Sustapen-, prebentzio-, arreta- eta babes-jarduketa guztiei dagozkien jardun-printzipioak eta esku-men-esparrua definitzea, bai eta koordinazio-, lankidetzak- eta partaidetza-egiturak ere.

Legeak erreferentzia-esparru juridiko berri bat ezartzen du, eta nabarmen egiten du aurrera haur eta nerabeak guztiek eskubideak modu eraginkorrean balia ditzaten aitortzean eta sustatzean, eremu guztietan (hezkuntzan, osasunean, familian, gizartean, arlo judizialean, etab.), esparru publikoan zein pribatuan.

Hala egiten du, babesa ziurtatuz eta, gainera, bizi-proiektua bera garatzeko prebentzioa, sustapena eta prestakuntza bultzatuz, bai eta hura konprometitzen duten egoerak konponduz ere.

Haur eta nerabeen eskubideak egituratzen dituen legea da, eta haurrak eta nerabeak eremu material autonomo gisa aitortzen eta finkatzen ditu, izaera zeharkakoa baitu batez ere. Arau horrek, beraz, hainbat alderdi aurkezten ditu, eta alderdi horiek bereziki lotzen dute hainbat eskumen-eremurekin (gizarte-zerbitzuak, osasuna, hezkuntza, diru-sarrerak bermatzea, kultura, aisia eta denbora libre, justizia...), eta horiekin koordinatu behar da, ezinbestean, haurren eta familien sektore-politika, oro har, eta, bereziki, haur-bermearen eremuan.

Europako eta nazioarteko estandar, postulatu eta printzipioekin koherente izanik, legeak aurrera egiten du haur eta nerabeak eskubideen titular gisa aitortzean, eta, gainera, babesa merezi dute. Eta bere babesa bermatzeko modurik onena, sozialki eta juridikoki, bizitzako lehen etapetatik autonomia sustatzea da, bai eta bere eskubideen egikaritzea eta gozatzea errazteko eta bermatzeko behar diren baldintzak bultzatzea eta sustatzea ere, bai eta garapen fisiko eta psikologikoa ere, laguntzetan ekitatea izanik eta arlo emozionala, kognitiboa, soziala eta afektibo-sexuala barne, modu oso eta harmonikoan.

Abenduaren 21eko 17/2023 Legea, Euskal Autonomia Erkidegoko Hezkuntzarena, eskola inklusibo bate-rako oinarriak ezartzen dituena, non ikasle guztiek kalitateko hezkuntza jasotzeko eta beren bizitzarako gaitasunak ahalik eta gehien garatzeko aukera izango duten. Lege horren printzipioen artean inklusioa eta ekitatea aipatzen dira, aukera-berdintasunaren berme diren aldetik.

Horretarako, besteak beste, legeak funts publikoekin finantzatutako ikastetxe guztietan hezkuntzaren do-akotasuna ezartzen du, bai eta doakotasunari lotutako bermeen inguruko neurri garrantzitsuak ere, eragin-kortasuna lortzeko eta ezberdintasunak saihesteko.

Era berean, ikasleak sartu eta onartzeko berme-mekanismo batzuk aurreikusten ditu, eskolatze inklusibo eta orekatu baterako, bizikidetza eta gizarte-kohesio handiagoa sustatzen duena. Eta Hezkuntza-komplexu-tasunaren Indizea sartzen du. Indize horrek aukera ematen du jakiteko zein ikastetxek lan egiten duten baldintza hobeeetan, haien beharrak zehatzago definitzeko eta eskaintzen zaizkien baliabideak doitzeko, Euskal Hezkuntza Sistemaren ekitatea hobetuz.

Gizarteratzeko eta Diru Sarrerak Bermatzeko Euskal Sistemaren abenduaren 22ko 14/2022 Legea onartzea, besteak beste, diru-sarrerak bermatzeko euskal politikaren haurtzaroari buruzko ikuspegi familiar eta la-gunkoiaren aplikazioan sakontzea eta, berariaz, haurren pobrezia aurre egiteko eta gizarte-bazterkeriaren belaunaldien arteko transmisioari aurre egiteko gaitasuna handitzea.

Ildo horretan, legeak babes ekonomikoa hobetzen die pobrezia egoeran dauden seme-alabak dituzten fa-miliei, eta prestazio hori eskuratzeko aukerak zabaltzen dizkie haur eta nerabeen ardurapean dauden fa-milia-unitateei. Horretarako: a) aurreko errolatze-aldia hiru urtetik bi urtera murriztuz beren ardurapeko seme-alabak dituzten bizikidetza-unitateentzat; b) bizikidetza-unitatean dauden haur eta nerabe guztiei aplikatzen zaien oinarrizko zenbatekoaren % 30eko osagarria sartuz; c) oinarrizko zenbatekoaren % 25eko osagarri gehigarria ezarriz guraso bakarreko unitateentzat.

Bizitzeko Gutxieneko Diru-sarrera (IMV) ezartzen duen 19/2021 Legea onartzea; lege horrek *haurrentzako laguntza-osagarria* sartu zuen, eta hilero 50 eta 70 euro arteko zenbatekoa izango du, dagokion pertsona-ren adinaren arabera. Izan ere, haur-prestazio berri bat ematen da, izan ere, pobrezia-egoera bizi duten pertsonen zuzendutako prestazio baten esparruan (IMV, adibidez), IMVra sartzeko baremoaren % 300 ezar-tzen da gehieneko muga gisa, hau da, 33.900 euroko gehieneko diru-sarrera norberaren ardurapean bi seme-alaba dituzten bikoteentzat.

Guraso-baimenak hedatzea, ekainaren 28ko 5/2023 Errege Lege Dekretuaren eta abenduaren 19ko 7/2023 Errege Lege Dekretuaren bidez.

Araudi berriak barnean hartzen du edoskitze-baimena zabaltzea, aldeztu aurreko murrizketak kenduta, eta ordaindu gabeko guraso-baimena ezartzen du, seme-alaba edo hartutako adingabea zaintzeko, zortzi urte artekoa, gehienek zortzi astekoa, besterenezina eta malgutasunez baliatu ahal izango dena. Era berean, bigarren graduako senideak edo bizikideak zaintzeko bost eguneko baimen ordainduak ezarri ditu, eta lau egunekoak aurreikusi ezin diren familia-larrialdietarako.

Seme-alabak dituzten familientzako laguntzak bultzatzea. Adierazi den bezala, seme-alabak dituzten fami-lientzako laguntzei buruzko otsailaren 21eko 27/2023 Dekretuak ezartzen du hilean 200 euroko laguntza, haurrak hiru urte bete arte, eta, hirugarren edo hurrengo seme-alaben kasuan, 100 euro gehiago, hiru ur-tetik zazpi urte bete arte. Zenbatekoak bikoiztu egingo dira desgaitasuna duten seme-alabentzat. Gainera, familia ugarietan edo guraso bakarreko familietan haurrak 10 urte bete arte luzatzea aurreikusi da.

EAEn bultzatutako itun, plan eta estrategiei lotutako aurrerapenak

Arau-aurrerapen horiekin batera, hainbat itun, plan eta estrategiek esparru filosofiko eta kontzeptuala sen-dotu dute, Europako Haur Bermearen eduki eta orientabideekin bat datorrena eta EHBK erantzuten diona. Hauek dira garrantzitsuenak.

Familien eta Haurren aldeko Euskal Ituna. Euskal erakundeetako ordezkariak 2018an onartu zuten, eta azken urteetan egindako ahaleginak egiaztatu ditu. Aldi berean, seme-alabak dituzten familiei laguntzeko politiketan dagoen hobekuntza-marjina adierazten du, beste talde edo behar sozial batzuei eta Europako beste herrialde batzuei zuzendutako politikei dagokienez.

Ilido horretan, esan bezala, abian jarri zenetik jauzi kualitatibo eta kuantitatiboa izan da politiketan. Jauzi koherentea ongizate- eta zaintza-ereduaren eraldaketarekin, Mediterraneoko ongizate-eredutik eredu propio, publiko eta komunitario batera. Eredu horretan, familiek duten zeregina errotzen da, lidergo eta erantzukizun publikoa sendotuz haur eta nerabeen eskubideen sustapenean, eta gizarte-inbertsioaren paradigma bultzatuz.

Trantsizio sozial eta demografikoaren egungo testuinguruan, Itunaren helburua da politiken pakete koordinatu bat antolatzea, honako hauei erantzuteko:

- a) jaiotza-tasa txikiak, eta familia-proiektu bati ekiteko eta nahi den seme-alaba kopurua izateko dauden oztupoak desagerraraztea;
- b) seme-alabak dituzten familien zailtasun ekonomikoak eta desabantailen zikloa hausteko eta pobrezia-eremuak murrizteko.

Horretarako, ituna sinatzen dutenek konpromisoa hartzen dute ondorengo orientabideetan sakontzeko, eta orientabide horiek guztiak garatzeko neurriak izango dituzte:

- o Seme-alabak dituzten familia guztiei baliabide ekonomiko duinak bermatzea eta haurren pobrezia prebenitzea.
- o Gurasoei beren seme-alabei behar duten denbora guztia eskaini ahal izatea erraztea, familien beharretara hobeto egokitzen den gizarte-denboraren antolaketa sustatuz eta erantzunkidetasunezko gizarte-antolaketa bultzatuz.
- o Gazteen emantzipazioa eta gazteen bizitza-proiektu autonomoak bultzatzea, familia eta familia-unitate berrien prestakuntza errazteko, nahi izanez gero ondorengoak izan ditzaten.
- o Gurasotasun positiboko programak, haurren osasunekoak, gatazken prebentziokoak eta familia-bitartekaritza indartzea, gurasoen hezkuntza-gaitasunak indartzeko, ohitura osasungarriak sustatzeko eta familietan gatazkak konpontzeko.
- o Haur eta nerabe guztiek haurrentzako arreta-zerbitzu irisgarriak, eskuragarriak eta kalitatezkoak jaso ditzaten laguntzea.
- o Hezkuntza-politikak berrorientatzea eta eskola-sistema inklusibo eta hezkidetzaren eraikuntzan sakontzea. Sistema horrek ekitatea bermatu eta desabantaila sozial eta ekonomikoa duten ikasleek zailtasunak konpentsatu ahal izango ditu.
- o Haur, nerabe eta gazte guztiek, baldintza berdinetan, baliabide eta gizarte-hezkuntzako, kirol-, kultura- eta aisialdi-ekipamendu eskaintza zabalagoa izan dezaten laguntzea.
- o Familia- eta haur-politiken gobernantza hobetzea eta gizarte- eta hezkuntza-esparrua garatzea.

Familiei Laguntzeko Erakunde arteko IV. Plana (2018-2022) ¹¹. Lau ardatzetan antolatu zen, III. Planaren ebaluazioa eta Familien eta Haurren aldeko Euskal Itunaren orientabideak identifikatzen dituzten ekintza-eremu handiekin bat etorriz.

Honako hauek dira: a) gazteen emantzipazioa eta familia berrien prestakuntza, berez helburu eta jaiotze-tasak gehitzeko baldintza *sine qua non*; b) adiskidetzaren erantzunkidea eta familiei laguntzeko politikak; c) haurren eta nerabeen ongizatea, haien bizi-baldintzei eragiten dieten hainbat esparrutako helburu espezifikoak biltzen dituen; d) familia- eta haur-politiken gidaritza eta gobernantza.

¹¹ V. plana egiteko, adierazi den bezala, estrategia horri jarraituko zaio.

Migratziorako Euskal Itun Soziala. Esparru etiko, prebentibo eta proaktiboa ezartzen du Euskadin immigrazioaren fenomenoari ekiteko, baita haur eta nerabeei eta gazteei dagokienez ere. Bere helburu etikoa da migratzaileen beharrei erantzun solidarioa eta arduratsua ematen laguntzea. Bere helburu prebentiboa aitzakia xenofoboaren populismoen asmoak antzuak bihurtuko dituen batasun sozial eta politiko zeharkakoa osatzea da. Bere helburu pragmatikoa migrazio-erronkari aurre egitea da, gure gizartearentzako hazkunde- eta aurrerapen-prozesuaren zati gisa.

Hiru dimentsio horiek eragin zuzena dute haurren eskubideetan; izan ere, esan bezala, Euskadiko haur eta nerabeen zati gero eta handiagoa atzerrian jaio da eta/edo atzerrian jaioetako pertsonen ondorengoa da, eta, beraz, migrazio-ekintzak edo -prozesuak markatutako bizi-ibilbidea du.

Inklusiorako V. Euskal Plana (2022-2026). Planak haurrekin zuzenean lotutako erronka, helburu eta jarduerak batzuk ezartzen ditu, hala nola ondorengoak dituzten familiei behar besteko babes ekonomikoa bermatzea eta ardurapean duten ondorengoengatik familia-prestazioak hedatzea bultzatzea, bereziki Bizitzeko Gutxieneko Diru-sarreraren aipatutako haur-osagarria.

Oro har, planaren helburua da zenbait neurri espezifiko ezartzea, pobrezia belaunaldi batetik bestera ez ugaltzeko eta haur eta gazteen pobrezia aurre egiteko (Planaren 13. helburua). Helburu hori eta beste batzuk lortzeko, Gizarteratzeko eta Diru Sarrerak Bermatzeko Euskal Sistemaren zenbait tresna garatzen ditu, estrategia honetan jada aipatutakoak.

Eskola Inklusiboa Garatzeko Esparru Plana (2019-2022)¹². Ikasle guztien eskola-garapen osoa eta arrakasta lortzen lagundu nahi izan zuen, eta inklusio-, ekitate- eta bikaintasun-printzipioak errealitate bihurtu, eskola inklusiboa, elkarbizitza positiboa eta bikaintasuna sustatuko dituen esparru batean:

- a) Hartara, ikastetxe guztiek modu eraginkorrean erabili ahal izango dituzte beren baliabideak, pertsonalak eta materialak, ikasleen garapen osorako estrategia eraginkorrak garatze aldera.
- b) Zeregin horretan, elkarlaneko eta koordinatutako lanaren bidez, hezkuntza-prozesuan parte hartzen duten eragile guztiak inplikatu.

Bere helburuak honako hauek ziren:

- Elkarbizitzarako eta ekitaterako esparru komun bat definitzea, aniztasunaren balioa indartzeko eta hezkuntza-erantzunak eta -praktikak ikasle guztien beharretara eta ikasteko potentzialera egokitzeko.
- Politika eta praktika inklusiboak sustatzea, Euskal Hezkuntza Sistema osoan egiturazko jarduerak garatuz.
- Ikastetxearen autonomia eta erantzukizuna sustatzea, hezkuntzak ikasleekiko duen kudeaketan eta esku-hartzean.
- Hezkuntza-komunitateak ikasle guztien arrakastan duen zeregina eraginkortasunez bere gain hartzea, eta haien ongizate psikosoziala lortzen laguntzen duten sistemakiko, hau da, osasun-sistemarekiko eta gizarte-zerbitzuen sistemarekiko elkarrenergina aktiboki sustatzea.

Gizarte Zerbitzuen II. Plan Estrategikoa. Ikuspegi kuantitatibotik adierazi da Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistemaren zorroko zerbitzuen garapena, arretari eta gastuari dagokienez.

Bestalde, plan estrategikoa trazio-proiektuen bidez, gizarte-zerbitzuen eremuan, eta jarduketa osagarrien bidez egituratzen da, gizarte-zerbitzuek beste eremu edo sistema batzuekin (esaterako, gizarte- eta hezkuntza-sistemarekin) elkarrenergiteko eremuetan.

¹² Adierazi den bezala, eskola inklusibo baten garapenarekin lotutako beste neurri batzuen artean, hezkuntza inklusiboko eredu propio bat bultzatzea aurreikusten da.

Proiektu horietako bat EHBEn lanketa, hedapena eta ebaluazioa da. Eta beste proiektu eta jarduera batzuk haur eta nerabeen eta gazteen egoerarekin lotuta daude. Horien artean, honako programa hauek nabarmentzen dira: *Aukerak Suspertzen (desabantaila sozialean dagoen haur eta nerabeen eskolaz kanpoko hezkuntza indartzekoa)* eta *Trapezistak (Euskadin familia-laguntzako sarerik ez duten gazteak helduarora igarotzean laguntzekoa)*. Biak abian jarri ziren pandemiaren eragin sozialari erantzuteko, izaera pilotuarekin garatu dira eta Ongizate, Gazteria eta Erronka Demografikoaren Sailaren egitura-programa gisa finkatu dira.

Erronka Demografikorako 2030 Euskal Estrategia. Gai demografikoa agenda politikoaren eta instituzionalaren erdigunean kokatzea du helburu, eta euskal gizartearekin batera irismen estrategikoa partekatzea.

Helburu estrategikoen artean, honako hauek nabarmentzen dira:

- Gazteen emantzipazioari laguntzeko politikak gure inguruan emaitzarik onenak eskaintzen dituzten herrialdeen mailan kokatzea, eta emantzipatzeko batez besteko adina 30,2tik 29 urtera jaitea.
- Familia-proiektuetarako laguntzak eta jaiotza-tasarako laguntzak gure inguruan emaitzarik onenak dituzten herrialdeen mailan jartzea, jaiotza-tasaren beheranzko joera aldatuz.

Horretarako, haurren eskubideekin zuzenean lotutako jarduera zehatzak ezartzen ditu, eta garrantzitsuenak honako hauek dira: ardurapeko seme-alabagatiko zuzeneko laguntzak, 0-2 urteko (Haurreskolak) doakotasuna eta aitatasun- eta amatasun-baimenak hedatzea. Guztiak martxan daude.

Euskadi 2030 Osasun Plana. Zeharkako helburu gisa planteatzen da osasun-arloko desberdintasunak murriztea eta, esparru horretan, haur eta nerabeek beren osasun-ahalmen guztiarekin sortzea, haztea eta garatzea. Haur eta nerabeen osasunean egindako inbertsioak osasunerako eta ongizaterako duen eskubideari erantzuten dio, osasunean ondorio iraunkorrak ditu helduaroran, eta eragina du gizarte osoarengan epe luzera.

Bizitzako lehen urteetan osasunean inbertitzeak hazkuntza ona sustatzen duten familia-inguruneak sustatzera bideratutako ekintzei ekitea dakar, bai eta osasun-garapen eta -egoeran desberdintasunak murrizteko prebentzioz jardutea ere, osasuna osotasunean hartuta (fisikoa, funtzionala, emozionala...).

Horretarako, berariazko helburu hauek ezarri dira:

- Haur guztiak lehen haurtzaroan jaiotzen eta hazten direla ziurtatzea, ondo hazteko baldintza emozional eta materialak dituen familia-ingurunean.
- Garapen fisiko eta emozional osasungarria erraztuko duten bizi-ohiturak sustatzea.
- Norberaren osasun fisiko eta emozionalerako arriskuak prebenitzea.
- Osasun- eta gizarte-arreta bikaina jasotzen dutela ziurtatzea, gaixotasun-arazoei eta/edo dibertsitate funtzionaleko egoeretan dauden mugei aurre egiteko.
- Garapenean eta osasun emozionalean, funtzionalean, fisikoan, portaeran, sozialean eta kognitiboan desberdintasunak murriztea.

Zainketen aldeko etorkizuneko herri-itun baterako oinarriei buruzko akordio sozialak, zibilak eta instituzionalak. Hiru mailetako elkarriketa-prozesu batzuen emaitza dira, 2023an eta 2024ko otsailera arte egindakoak, eta etorkizuneko herrialde-itun baten oinarriak finkatzeko balio izan dute. Oinarri horien gainean irekita eta eraikitzen jarraitu behar duten zainketen aldeko herrialde-ituna, datozen bi hamarkadetan euskal zaintza-eredua eraldatzen jarraitzeko, funtsezkoak izango baitira.

Prozesu hori Elkarriketa Sozialerako Mahaian eta Euskadiko Elkarriketa Zibilerako Mahaian garatu da, eta Emakundeko Aholku Batzordearekin eta Migrazio eta Asilorako Euskal Foroko Berdintasun Batzordearekin ere kontrastatu da. Gainera, Eusko Jaurlaritzak, foru aldundiek eta hiru hiriburuetako udalek akordio instituzionala lortu zuten.

Akordioek hainbat alderditan eragiten dute; alderdi horiek guztiak zaintza-eredu propio, publiko eta komunitario baterantz aurrera egiten jarraitzeko beharrari begira daude, lidergotik eta erantzukizun publikotik, sektoreen arteko lankidetzatik eta emakumeen eta gizonen erantzukidetasunetik. Bost ardatzetan oinarritutako eredua (zaintza-lana aitortzea, saritzea, murriztea, birbanatzea eta antzetztea), eta zainketarako eskubidea bermatuko duena, ikuspegi eta arreta komunitarioa indartuko dituen eta zaintza-politika zeharkakoa, sistemikoa, prebentiboa eta inklusiboa bultzatuko duena, genero-ikuspegia eta sektore artekoa izango dituen.

Bizi-ziklo osora iritsiko den zaintza-politika, haurtzaroan eta nerabezaroan hasiko dena eta, besteak beste, honako alderdi hauek sustatuko dituen: a) laguntza publiko, erantzunkide eta bidezkoa izango duen zaintza bultzatzea; b) laguntzak familien aniztasunaren premietara egokitzea, arreta berezia jarritz familia ugarietara eta ama-bakarrekoei; c) haur-bermeari dagokionez, genero-ikuspegia eta sektore artekoa hartzea, ardurapean adin txikiko seme-alabak dituzten atzerriar jatorriko emakumeen beharrezkoak kontuan hartuko dituen.

4. HAUR BERMEA LORTZEKO EUSKAL EREDUAREN OINARRIAK

4.1. KONTZEPTU-ESPARRUA

Euskadiko Haur Bermearen Estrategiak, Europako Haur Bermearen esparruan, bi definizio giltzarri planteatzen ditu, Haur Bermearen xedeari buruzkoak (helburuak, ekintzak, hartzaileak), esperientziatik eta estrategiaren hedapen eta ebaluaziotik balioztatu eta aberasteko.

Haurren bermetzat jotzen da berariazko ekintza (politika), sektoriala eta zeharkakoa, epe ertain-luzera, haurren eta nerabeen kalteberatasuna murriztera eta jaiotzatik aukera-berdintasuna sustatzera bideratua eta eskubide guztiak modu eraginkorrean baliatzera bideratua dagoena, adin-nagusitasunera arte, momentuko bizi baldintzak eta etorkizuneko aukerak hobetuz.

Hori guztia egiteko, ekintza orokorrak, haurtzaroan inbertitzekoak, eta kalteberatasun-egoeran dauden haur eta nerabeei eta haien familiei zuzendutako ekintza positiboa konbinatu behar dira. Hala, eskubideekin lotutako eremu guztietan, lidergo publikotik eta gizarte osoaren parte-hartzetik, elkarri eragiten dioten desabantailen zikloa (ekonomikoak, sozialak, hezkuntzakoak, kulturalak...) eta pobreziaaren belaunaldien arteko transmisioaren zirkulua apurtu behar dira.

Kalteberatasun-egoeran dauden haurrak dira gizarte-bazterketa, bazterketa edo pobrezia arriskuan dauden arrisku-egoerei aurre egiten dieten haur eta nerabeak, adin-nagusitasunera arte, kontuan hartuta, hala dagokionean eta Europako Haur Bermearen arabera, haur eta nerabeen desabantaila espezifikoak:

- familia ugarietakoak edo guraso bakarrekoak;
- etxerik gabe edo etxebizitzaren arloan gabezia larria jasaten dutenak (bizitegi-bazterketa larrian);
- ezgaitasunen bat duena;
- osasun fisiko edo mentaleko arazoak dituztenak;
- jatorri migratzailekoak edo gutxiengo etniko batekoak, bereziki ijito-etnia batekoak;
- laguntza alternatiboa jasotzen dutenak, batez ere harrera-zentroetan bizi direnak (babesgabetasun-egoeran edo -arriskuan daudenak);
- familia-egoera prekarioetan (pobrezia-egoera bizi duten etxeak, gabezia materiala, gizarte-bazterkeria);
- egoera zaurgarriko hiri-inguruetan eta landa-inguruetan bizi direnak.

Horrela, eta lehen adierazi den bezala, EHBEn helburua da EAEko haur eta nerabe guztien bizi-baldintzak hobetzea, adinez nagusi izan arte, eta arreta berezia eskaintzea zaurgarritasun-egoerak jasaten dituztenei, hemen definitutako baldintzetan, Europako Haur Bermearen ikuspegiarekin bat etorritz.

Etxebizitza eskuratzean, haurren hezkuntzan eta zaintzan, eskolaz kanpoko jardueretan, osasun-laguntzan edo elikadura osasungarrian zentratzen bada ere, beste elementu batzuk ere lantzen ditu, hala nola, hazkuntza egiteko familientzako laguntzak, kontziliazio erantzunkiderako laguntzak eta gurasotasun positiboa, gizarte-zerbitzuak, diru-sarreraren bermea eta aisia, kultura edo garraiorako sarbidea.

EHBEren oinarri den kontzeptu-esparrua ondorengo 10 oinarritzko elementuetatik eratortzen da.

1. Haur Bermearen kontzeptualizazio zabala.

Adierazi den bezala, Europako Haur Bermeak berariaz aipatzen ditu etxebizitzaren, osasunaren, hezkuntza- eta haurren zaintzaren eremuak. Euskal estrategiak, horiekin batera, Euskadiko testuinguru sozioekonomiko eta soziokulturean haur eta nerabeen eskubideak gauzatzeko funtsezkoak diren beste esparru batzuk ere barne hartzen ditu.

Zehazki, eta besteak beste: hazkunderako laguntza ekonomikoak eta gurasotasun positiboko eta kontziliazio erantzunkideko programak; esku-hartze sozio-hezitzailea eta babesgabetasunaren prebentzioa (gizarte-zerbitzuak), eta gutxieneko baliabide ekonomikoen bermea (diru-sarreraren bermea); kultura-, aisia- eta aisialdi-jarduera hezigarrietarako eta kirol-jardueretarako sarbidea; inklusio digitala, edo hiri-espazioa haurren beharretara egokitzea.

2. Haur eta nerabeen eskubideak erabiltzeko oinarri materialen garrantzia.

Nazioarteko, estatuko eta autonomia-erkidegoko araudiek haur eta nerabeei aitortzen dizkieten eskubideak haur eta nerabe guztien eskubideak dira, salbuespenik gabe. Hala ere, horiek benetan gozatzea, beste faktore batzuen artean, jatorrizko familien baliabide ekonomiko, kultural eta hezitzaileek baldintzatzen dute praktikan, eta ekintza positiboko neurriak hartzea beharrezkoa egiten du.

Araudiak jasotzen dituen sustapen-, prebentzio-, arreta- eta babes-jarduketek, garapen osoa lortu ditzaten, kontuan hartu behar dituzte haur eta nerabe guztien eskubideak benetan erabiltzen direla bermatzeko behar diren oinarri materialak eta haur eta nerabeen eta haien familien bizi-baldintzen lotutako faktore sozioekonomikoak. Horrenbestez, bai Europako Haur Bermea, bai EHBE, haurren pobrezia-egoeren azpian dauden desabantaila-, gabetasun- edo desberdintasun-egoerak konpentsatzeko aukera ematen duten elementuetan oinarritzen dira.¹³

3. Gizarte eta hezkuntzako desabantailaren garrantzia.

Euskal strategiaren hurbilketa definitzen duen beste elementu bat, gizarte- eta hezkuntza-desabantailari aurrea hartzeak duen garrantziari buruzkoa da. Horrela, bada, gizarte-bazterkeria, pobrezia, babesgabatasuna, indarkeria, abusua, arduragabekeria edo eskola-porrota bezalako egoeretatik haratago¹⁴, gizarte- eta hezkuntza-desabantaila haurrei zuzendutako esku-hartze publikoaren funtsezko eta zeharkako ardatz bihurtu behar dela uste du EHBEk, haurren eta nerabeen zati nahiko garrantzitsu baten eskubideak eta ongizatea nabarmen murrizten dituen heinean.

¹³ Ildo horretan, Europako Haur Bermea ezartzen duen Europar Batasuneko Kontseiluaren gomendioak honako hau ezartzen du: “funtsezko zerbitzuetarako sarbide eraginkorra eta doakoa errazteko, estatu kideek —egoera eta ikuspegi nazionalen arabera— zerbitzu horiek antolatu eta eman behar dituzte, edo, bestela, laguntza egokiak esleitu behar dituzte premia-egoeran dauden haurren gurasoek edo tutoreek zerbitzu horien kostua edo gastuak ordain ditzaten”. Arreta berezia jarri behar da, gomendioaren testuak gaineratzen duenez, izan daitezkeen kostuak oztopo izan ez daitezen errenta txikiak dituzten familien beharretan dauden haurrek funtsezko zerbitzuak erabat eskura ditzaten.

¹⁴ Elementu horietan guztietan arreta berezia jartzen da aurrez adierazitako arau eta planetan.

Gizarte eta hezkuntzako desabantaila:

- Haur eta nerabe batzuek hezkuntza- eta kultura-garapen egokia lortzeko (haurren eta nerabe guztien partekoa) dituzten oztopoak ari da; erakunde-, gizarte- eta familia-ingurune gabezia sozioekonomiko, sozioedukatibo edo soziokulturalen ondorioz. Oztopo horiek denboran irauteak, pobrezia eta gizarte-bazterkeria izateko arriskua, kronifikazioa eta belaunaldien arteko transmisioa areagotu egiten ditu.
- Ez du eskumenik ongizate-sistemaren (hezkuntza, osasuna, gizarte-zerbitzuak, diru-sarreraren bermea, eta abar) berariazko xede gisa, eta sistema horien guztien bitartekoetan dago kokatuta.
- Horrela definituta, eragin bereziki larria du “ezagutzaren gizartearen” testuinguruan, desabantaila hori jasaten duten herritarrek zailtasun handiagoak bait dituzte beharrezko gaitasunak eta trebetasunak eskuratzeko.

Desabantaila horiek konpentsatzeko beharrak, beraz, garrantzi handiagoa hartzen du gure gizartean eta gaur egun. Are gehiago, lan-merkatuaren segmentazio egonkor batek desberdintasunean sakontzea saihesteko, generoa, adina edo jatorria bezalako faktoreetan oinarrituta, eta pertsonen, familien edo kolektiboen goranzko mugikortasun sozialerako aukerak murriztuz, haur eta nerabeen aukera-berdintasuna eta gizarte-kohesioa ere arriskuan jarritu.

4. Belaunaldien arteko txirotasun-zikloak apurtzeko beharra.

Aurrekoarekin bat etorritik, Familien eta Haurren Aldeko Euskal Itunak eta Europako Haur Bermeak pobrezia-aren belaunaldi arteko ugaltzea¹⁵ prebenitzeko xede zehatza dute. Izan ere, EHBE helburu nagusia haurren pobrezia-aren zikloa edo zirkulua haustea da, egoera zaurgarrian dauden haur eta nerabe guztiek oinarritzko eskubide edo zerbitzu jakin batzuk eskura izatea bermatuz.

Europar Batasunak Europako Haur Bermea ezartzen duen gomendioaren arabera, “gizarte-bazterkeriaren belaunaldien arteko transmisioak arriskuan jartzen du belaunaldien arteko gizarte-kohesioa eta gure ongizate-estatuen kostuak handitzen ditu, eta horrek zaildu egiten du erresilientzia ekonomikoa eta soziala. Haur behartsuei funtsezko zerbitzuak eskuratzeko berdintasuna hobetzea gizarte-bazterkeriari aurrea hartzeko eta horri aurre egiteko ahaleginak areagotzeko modu garrantzitsua da. Haur behartsuentzako aukera-berdintasuna sustatzen ere laguntzen du, bai eta haurren pobrezia-ari aurre egiten ere”.

Era berean, Batzordearen 2013ko otsailaren 20ko Gomendioak (2013/112/EB) gai hori azpimarratzen du. Horrela, Batzordearen arabera, “pobrezia edo gizarte-bazterkeria hazten diren haurrek aukera gutxiago dute eskola-etekin ona izateko, osasun onaz gozatzeko eta beren ahalmen guztia baliatzeko beren bizitzaren ondorengo faseetan. Belaunaldien arteko desabantailak transmititzea saihestea funtsezkoa da Europaren etorkizunerako, bai eta hazkunde adimentsu, jasangarri eta integratzaileerako Europa 2020 Estrategia-rako ekarpen zuzena ere, eta epe luzearako onurak ditu haurrentzat, ekonomiarentzat eta gizarte osoarentzat”.

5. Esku-hartze goiztiarraren garrantzia.

Euskal estrategian jasotako gomendioek arreta goiztiarraren eta esku-hartze goiztiarraren garrantzia nabarmentzen dute, Familien eta Haurren aldeko Euskal Itunak edo 2013/112/EB Gomendioak nabarmentzen zuten bezala.

Hala, Familien eta Haurren Aldeko Euskal Itunaren testuak adierazten duen bezala, gero eta ugariagoak eta eztabaida-eremuak dira bizitzako lehen urteak eta esku-hartze goiztiarra bizitza osoko garapen-potentzialarekin lotzen dituzten ikerketak, ‘funtsezko urteak’ (*foundation years*) kontzeptu orokorraren barruan sar daitekeen paradigma komun baten pean, geroko bizi-ibilbide osoaren oinarriak kokatzen diren *fasea* baita.

¹⁵ Belaunaldien arteko txirotasun-transmisioak txirotasun-egoeran bizi izan den belaunaldi baten zailtasunei egiten die erreferentzia, aurreko belaunaldiarekiko estatus sozioekonomikoan goranzko aldaketa bat eragiteko.

Bizitzako lehen urteetako desabantailak detektatzea eta zuzentzea da pobrezia- eta gizarte-bazterkeria- aurre egiteko neurri egoki eta eraginkorrenetako bat. Detekzio goiztiarra eta desberdintasunei aurre egiten dien esku-hartze goiztiarra, baita aldi perinataletik ere, lehen mailako inbertsioa da.

6. Sare komunitarioen eta kapital sozialaren ekarpena.

Haur eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legeak eta Familien eta Haurren aldeko Euskal Itunak haur eta nerabeen gizarte-, kultura- eta hezkuntza-beharrei erantzuteko garrantzia nabarmentzen dute, kapital soziala indartuz eta komunitatearen sareak, gaitasunak eta ekipamenduak aktibatuz.

Kapital sozialaren garrantzia aitortzeak esan nahi du haur eta nerabeak haztea eta heztearantz erantzukizun kolektiboa dela, eta horretan aktiboki parte hartu behar dutela, familiekin eta hezkuntza-eragileekin batera, komunitateko gizarte-eragile guztiek.

Halaber, aitortu behar da haur eta nerabeek arrisku gutxiago jasaten dutela haien alde lan egiten duten egitura komunitario babesleak baldin badaude, haien familiak beren inguruneetan tinko ainguratuta baldin badaude eta ingurune horiekin lotuta baldin badaude, eta lurraldeko agente formal eta informalen sare zabala baten laguntza jasotzen badute beharrak dituztenean.

7. Neurri unibertsal eta fokalizatuen konbinazioa.

EHBEk aipatzen dituen politika publikoen zati handi bat unibertsalak eta doakoak dira. Osasun laguntza eta hezkuntza, adibidez, dohainik eskaintzen zaizkie premia-irizpideak betetzen dituzten haur eta nerabe guztiei, errenta edozein dela ere. Beste batzuk, aldiz, selektiboak dira, atalase jakin batetik beherako baliabide ekonomikoak dituzten etxebizitzetan bizi diren haur eta gazteei zuzenduak baitira.

Familien eta Haurren aldeko Euskal Itunak bezala, EHBEk haur eta nerabeen politiken diseinuan pixkanaka unibertsaltasuna ezartzeko beharra defendatzen du, errenta txikiagoa duten eta, oro har, zailtasun handiagoei aurre egiten dieten familiei laguntza sendoagoak eskaintzearekin bateragarria dena, ekitatearen printzipioari jarraiki. Ikuspegi horrek unibertsaltasun- eta elkartasun-printzipioak bateratzen ditu, eta erantzun unibertsalak eta, aldi berean, berariazko premietara egokitutakoak eskaintzen ditu; esaterako, desgaitasunen bat duten haur eta nerabeenak eta haien familienak, laguntza perinatalaren behar izan baitezakete, arreta goiztiarreko ikuspegiarekin koherenteak baitira haurtzaroan eta bizi-bidean zehar.

8. Haurren bermearekin lotutako esparru guztietan zerbitzu, azpiegitura eta ekipamendu unibertsalak, erantzukizun publikokoak, iraunkorrak eta kalitatezkoak eskaintzea ziurtatzearen garrantzia

Aurrekoarekin bat eginez, EHBEk, haur eta nerabe guztien eskubideak bermatzeko, haur-bermearen eremu guztietan erantzukizun publikoko prestazioak, zerbitzuak, azpiegiturak eta ekipamenduak sustatzeak duen garrantziaren egiaztapenetik abiatzen da, arreta berezia eskainiz gizarte-babeserako euskal sistema osatzen dutenei eta haur eta nerabeei eta haren familiei zuzenduak.

Zerbitzu horien zuzkidura eta estaldura nahikoarekin batera, ahalegin gehigarria egin behar da haien iraunkortasuna eta kalitatea bermatzeko eta haien emaitzak ebaluatzeko. Kalitatea hainbat dimentsiotan (profesionalen kualifikazioa, finantza-nahikotasuna, esku-hartzeen jarraitutasuna eta intentsitatea, etab.) ezin besteko baldintza da horien eragina eta egokitasuna ziurtatzeko.

Haur eta nerabeak hezkuntzara, osasunera eta gizarte-zerbitzuetara benetan eta doan sartzeko bermea osasun-, hezkuntza- eta gizarte-zerbitzuetako zentroen sarearen bidez gauzatzen da; zentro horiek publikoak, kontratatutak edo hitzartutak izan daitezke, baina erantzukizun publikokoak, eta herritar guztiek esku-argarri izan behar dute, egoera zaurgarrian dauden haur eta nerabeen behar espezifikoetara egokituta.

Bestalde, beharrezkoa da kultura-, aisia-, hezkuntza- eta kirol-jardueren eta -ekipamenduen eskaintza indartzea, erantzukizun publikoko eta gizarte-ekimeneko jardueren eta ekipamenduen eskaintza, haur eta gazteentzako aisialdi-jardueren merkantilizazio-testuinguru batean, eta baliabide ekonomiko nahikorik ez duten haur eta nerabeak kanpoan uztea.

9. Eskubideak gauzatzen laguntzea, horiek gauzatzeko giltzarri gisa.

Programa eta zerbitzu unibertsalak edo haur eta nerabeei eta premia-egoeran dauden familiei bideratutakoak sortzearekin batera, funtsezkoa da bermatzea baldintzak betetzen dituzten pertsona guztiak, eta, behar dituztenak ere, horietara iristeko direla.

Horrek esan nahi du informazioa zabaltzeko mekanismoak indartu behar direla, prestazioak eta zerbitzuak eskuratzeko oztopoak murriztu behar direla, eta haur eta nerabeei eta haien familiei lagundu behar zaiela sarbide-prozesuetan.

10. Generoaren eta sekzioen arteko ikuspegia hartzea

Eskubideen ikuspegia ezartzeak genero-ikuspegia eta sektore artekoa bultzatzea eskatzen du, kontuan hartuta, haur eta nerabe bakoitzaren eta bere familiaren berezitasuna aintzat hartuta, diskriminazio anizkoitza, bazterketa eta defizita sor ditzaketen faktoreak, eskubideetarako sarbide efektiboan. Hainbat faktore, hala nola generoa eta adina, jatorria, maila sozioekonomikoa edo beste batzuk (kultura, etnia, erlijioa...), modu konbinatuan ager daitezke, eta elkarrekin eragin egoera horiek sortzeko.

Ikuspegi horretatik, EHBEk ikuspegi unibertsala, inklusiboa eta eskubideena hartzen ditu. Horregatik, hain zuzen ere, oso kontziente da eskubide, prestazio eta zerbitzuetarako irispide unibertsala solidaritatean eta ekitatean oinarritzen dela, eta, horretarako, eskubideen egiazko erabilera eta zerbitzu eta prestazioen eskuragarritasuna bultzatzen dela. Eta, koherentziaz, EHBEren oinarria da haurren eta nerabeen aniztasuna —bizitzako beste etapa batzuetan dauden pertsonen dagokienez eta haur eta nerabeen artean— balioetsi eta babestu beharreko aberastasun sozial, familiar eta pertsonalaren faktore gisa aitortzea.

4.2. ESTRATEGIAREN PRINTZPIOO GIDARIAK, EGINKIZUNA ETA IKUSPEGIA

EHBEren oinarri diren oinarritzko printzipioak bat datoz, funtsean, Haur eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legeak ezartzen dituenekin, eta bereziki kontuan hartu behar dira EHBE ezartzean honako hauek.

- **Eskubideak bermatzeko** printzipioa, jardunen ardatz nagusia den aldetik. Printzipio horren arabera, haur eta nerabeak zuzenbidezko subjektu gisa aitortzea, eta haien eskubide indibidual eta kolektiboak errespetatzea, sustatzea eta defendatzea jarduera eta erabaki guztien ardatz izango da. Printzipio hori bat dator, zuzenean, haur eta nerabeen interes gorenaren lehentasun-printzipioarekin.¹⁶
- **Irigarritasuna bermatzeko printzipioa.** Printzipio horren arabera, botere publikoek behar diren neurriak hartu behar dituzte desgaitasunen bat duten haur eta nerabeek beren etxebizitzan irigarritasun-baldintzak izango dituztela bermatzeko, bai eta inguru fisiko eta teknologiko guztietara iristeko ere, publikoak zein erabilera publikokoak izan edo jendearentzat irekiak, gainerako pertsonen baldintza berberetan.
- **Diskriminaziorik ezaren** printzipioa, zeinaren arabera eskubideak haur eta nerabe guztientzat berdinak diren.
- **Ekitate-printzipioa.** Horren arabera, aukera-berdintasunera bideratutako politika unibertsalak diseinatu eta ezarri behar dira, ekintza positiboko neurriei lotutakoak, edozein arrazoiengatik desabantaila- edo kalteberatasun-egoeran dauden haur eta nerabeei zuzenduak.
- **Hautzaroari eta nerabezaroari buruzko politikaren zeharkakotasun-printzipioa.** Printzipio horren arabera, politika publiko guztietan haur eta nerabeen eskubideak sustatzeko, haiei kalte egin diezaieketen egoerei aurrea hartzeko, arreta emateko eta babesa emateko ikuspegia xertatzea defendatzen da.

¹⁶ Neskaren eta mutilaren interes gorenari lehentasuna emateak esan nahi du, azken batean, haur eta nerabeen oinarritzko eskubideak kontuan hartzea eta haiei lehentasuna ematea honako hauei dagokienez: a) bere iritzia eta nortasuna adierazteko eskubidea; b) bere familia-ingurunearen babesa eta harremanen iraupena; c) bere zaintza, babesa eta segurtasuna; d) zaugarritasun-egoera; e) beste eskubide eta interes kolektibo batzuen aurrean (Haurren Eskubideen Batzordearen 14. Ohar Orokorra).

- **Kapital sozialaren** garrantziaren printzipioa, sustapen-, prebentzio-, arreta- eta babes-agente gisa.
- **Parte-hartzearen eta herritartasun aktiboaren** printzipioa. Printzipio horri jarraiki, haur eta nerabeak, beren adinaren eta heldutasunaren arabera, eragiten dieten arazoak ezagutzeko, irtenbideak aurkitzen eta fase guztietan eragiten dieten politika publikoetan parte hartzeko (elkarriketa zibila) duten gaitasuna aitortzen da.
- **Normalizazio-printzipioa eta estigmatizaziorik eza.** Horren arabera, haurtzaroan pobrezia eta bazterkeria prebenitzeko neurriak estigmatizatzeko arriskurik sortzen ez duten mekanismo normalizatueta oinarritu behar dira.
- **Politiken arteko osagarritasunaren eta koherentziaren** printzipioa. Printzipio horren arabera, EHBEk osatu eta egituratzen du, batetik, haurrak babestearekin eta, bestetik, pobrezia, bazterketa eta desberdintasuna prebenitzearekin zerikusia duten euskal politika publiko guztien elkargunea.

Euskadin haur-bermea ezartzeko ahaleginak justifikatzeko, haur guztien eskubide guztiak babestu behar dira, eta Euskadin bizi diren biztanle guztien pobrezia- eta bazterkeria-egoerak prebenitu eta desagerrarazi behar dira, horien adina edozein dela ere.

Hala, aipatutako printzipio horiek **haurren eta nerabeen bizitzarako, biziraupenerako eta garapenerako eskubideari buruzkoak dira**, beste estrategia batzuek adierazten duten bezala, hala nola Haurren eta Nerabeen Aurkako Indarkeriaren aurkako 2022/2025 Euskal Estrategiak. Eta Haurren Eskubideei buruzko Konbentzioak ezartzen du haur eta nerabeek eskubidea dutela bizitza, biziraupena eta garapena zaintzeko. Horrek esan nahi du bizitza osoa izan behar dutela, beren duintasuna eta garapen integrala bermatzen dituzten baldintzetan, garapenaren alderdi fisikoak, mentalak, espiritualak, moralak eta sozialak barne.

Bestalde, Haurren eta Haurren Eskubideen Batzordeak 2017an argitu zuen bizitzeko eskubidea zentzu zabalean interpretatu behar dela, eskubide zibil, politiko, ekonomiko, sozial eta kultural gisa, eta, beraz, haien bizitzaren aurka egin dezaketen gertaeren aurrean babesteaz gain, bizitza duina izateko gutxienezko baldintzak ziurtatu behar zaizkiela. Era berean, biziraupenaren printzipioa, Komitearen arabera, modu integralean interpretatu behar da, NBK finkatutako beste eskubideen artikulazioa eginez. Ildo horretan, erakunde publikoek beharrezko neurri guztiak hartu behar dituzte haur eta nerabeen bizitza luzatzeko eta, gainera, bizitza duina izateko. Haur eta nerabeen garapenerako eskubideari dagokionez, aipatu den bezala, integrala izan behar du eta dimentsio guztiak hartu behar ditu kontuan. Eta, interes gorenaren printzipioa denez, kasu zehatz bakoitzean ebaluatu behar da, zenbait diziplina konbinatuz, hala nola pediatria, psikologia, gizarte-lana edo hezkuntza, eta genero-, arraza- edo klase-arrazoiengatik aurreiritziak eta estereotipoak saihestuz.

Printzipio horietatik abiatuta, EHBEren xedea eta ikuspegia honela definitzen dira:

Misioa

Euskadin hurrekin eta nerabeekin zerikusia duten politika publikoak taxutzen eta estrategikoki orientatzen laguntzea, haur eta nerabeen bizi-baldintzetan eta bizi-aukeretan berdintasun-maila handiagoak bultzatzeko, haur eta nerabe guztiek eskubide guztiak benetan eskura ditzaketela bermatzeko, egoera zaurgarrian dauden haur eta nerabeek aurre egin behar dieten desabantailak konpentsatzeko eta pobrezia eta gizarte-bazterkeria belaunaldien artean eskualdatzeko zikloa hausteko.

Ikuspegia

Euskadiko haur eta nerabe guztiek, beren familien baliabideak edozein izanda ere, eskubide eta aukera berberak dituzte, beren gaitasunak garatzeko eta ongizate fisiko, emozional eta soziale-rako behar dituzten baliabideak eta zerbitzuak erabiliz eta modu eraginkorrean eskuratuz.

5. ORIENTABIDEAK

Diagnostikotik eta orain arte adierazitako gainerako elementuetatik abiatuta, hauek definitzen dira hemen: a) EHBEk erantzun nahi dien erronkak; b) Estrategiaren ardatzak, jarduera-eremuak eta helburu orokorrak; c) jarraipen-, gobernantza- eta ebaluazio-eredua.

5.1. ERRONKAK

1. erronka: Haurren pobrezia-tasa eta helduen tasarekiko duen aldea murriztea. Horretarako, lehentasunezkoa da beren ardurapean seme-alabak dituzten pertsonen kalitatezko enplegua lortzea eta seme-alabak dituzten familientzako prestazio ekonomikoen eta kenkari fiskalen eredua indartzea, gero eta unibertsaltasun handiagoan.

2. erronka: Haurrentzako arreta- eta zaintza-zerbitzuak bermatzea, eskuragarriak, eskuragarriak eta kalitatezkoak, batez ere behar handienak dituzten familientzat. Horretarako, lehentasunezkoa da Haurreskolak Partzuergorako sarbidea sustatzea eta doakotasuna ziurtatzea.

3. erronka. Familia guztiei zuzendutako lana eta familia uztartzeko formulak bultzatzea, prekarietate edo zaurgarritasun sozioekonomiko egoeran dauden familien behar eta inguruabarrei arreta jarritz. Horretarako, seme-alabak zaintzeko baimenak zabaltzen jarraitzea eta familia ezberdinen beharrei erantzuteko formula malguak garatzea lehentasunezkoa da, beti ere genero ikuspegiarekin eta erantzukidetasun printzipioarekin.

4. erronka: Aukera-berdintasuna bermatzea eta ezagutzaren gizartean goranzko gizarte-mugigarritasuna bultzatzea. Horretarako, lehentasunezkoa da euskal hezkuntza-sistemak konpentsatzeko gaitasuna indartzea, haur eta nerabeen zati bati eragiten dion "gizarte- eta hezkuntza-desabantailaren" aurrean.

5. erronka: Osasuna sustatzea eta ohitura osasungarriak hartzea kalteberatasun-egoeran dauden haur eta nerabeetan. Horretarako, lehentasunezkoa da osasuna zaintzeko eta sustatzeko baliabideak sortzea, osasun-determinatzaile sozialek kalteberatasun-egoeran dauden haur eta nerabeei eragiten dieten moduaren arabera, eta erantzunak egokitzea.

6. erronka: Haur eta nerabe guztiek etxebizitza seguru eta egokia izango dutela bermatzea. Horretarako, lehentasunezkoa da etxebizitzaren arloko gizarte-politikak indartzea eta kalteberatasun-egoeran dauden seme-alabak dituzten familiekiko diskriminazio positiboko irizpideak aplikatzea.

7. erronka: Babesgabetasun-egoeran edo -arriskuan dauden haur eta nerabeekiko lana indartzea, batez ere ingurune komunitarioan. Horretarako, lehentasunezkoa da lehen eta bigarren mailako arretako gizarte-zerbitzuen ekintza-ahalmena areagotzea hainbat arlotan, hala nola, gurasotasun positiboan, hazkunderako laguntzan edo familia-bitartekaritzan.

8. erronka: Hezkuntza-aisia eta astialdia, eskolaz kanpoko jarduerak, kultura eta kirola kalteberatasun-egoeran dauden haur eta nerabeek eskura izan ditzaten bultzatzea. Horretarako, lehentasunezkoa da eskaintza publikoa eta gizarte-ekimenekoa sustatzea, eskuragarria eta irisgarria.

9. erronka: Kalteberatasun-egoeran dauden haur eta nerabeen parte-hartze sozialerako aukerak zabaltzea. Horretarako, lehentasunezkoa da parte-hartzean oinarritutako hezkuntza bultzatzea eta horiek barne hartzen dituzten ikuspegiak eta ekimenak zabaltzea, baita elkarriketa zibileko prozesuetan ere.

10. erronka: Gizarteko sektore eta eragile guztiak EHBEn sustapenean elkarlanean aritzea sustatzea. Horretarako, lehentasunezkoa da tokian tokiko lan partekatua eta sektore publikoko lankidetzak sustatzea, baita hirugarren sektore sozialarena eta enpresena ere.

5.2. JARDUERA-ARDATZAK ETA -ESPARRUAK

Erronka horiei erantzuteko, EHBE lau ekintza-ardatzen inguruan egituratzen da, eta 14 jarduketa-eremu espezifikori eragiten die.

JARDUERA-ARDATZAK ETA -ESPARRUAK	
Ardatzak	Jarduera-eremuak
1. ardatza: Haurren pobrezia murriztea, diru-sarrerak bermatzeko eta familiei laguntzeko prestazioak indartuz.	1. Diru-sarreraren bermea, pobrezia egoeran edo arriskuan dauden seme-alabak dituzten familientzat 2. Seme-alabak dituzten familia guztiei laguntza ekonomikoa ematea, hazkuntza-kostuak konpentsatzeko
2. ardatza: Haurren arretarako, inklusiorako eta zaintzarako ekosistema komunitarioak garatzea, desabantaila-egoeran dauden haurrei arreta berezia eskainiz	3. Eskolaz kanpoko jardueretarako, kulturarako, aisialdirako eta kirolerako sarbidea 4. Babesgabetasunari gizarte eta hezkuntzako esku-hartzea eta arreta ematea 5. Kontziliazioa, gurasotasun positiboa eta mentoria 6. Eten digitala prebenitzea eta arrisku digital berriei aurre ekitea 7. Haur guztientzako espazio inklusibo eta lagunkoiak
3. ardatza. Gizarte-eskubideetarako irispide eraginkorrean desberdintasunak murriztea	8. Zaintza, haurren arreta eta arreta goiztiarra 9. Hezkuntza formalerako sarbidea, hezkuntza-berdintasuna eta gizarte eta hezkuntzako desabantailaren konpentsazioa 10. Osasun-arreta eta ohitura osasungarrien sustapena 11. Elikadura osasungarria 12. Etxebizitza eskuratzea
4. ardatza. Parte-hartzea, sentsibilizazioa, ikerketa, ebaluazioa eta gobernantza	13. Haurren parte-hartzea 14. Gobernantza eta erakundeen arteko koordinazioa

5.3. HELBURU OROKORRAK

EHBEren jarduera-ardatzak eta -eremuak identifikatu ondoren, eta haren xedea eta ikuspegia kontuan hartuta, 12 helburu orokor hautatu dira kalteberatasun-egoeran dauden haurren bizi-baldintzekin eta aipatu berri diren 14 jarduera-eremuekin lotuta.

- 1) Txirotasun-egoeran dauden haur eta nerabeak Gizarteratzeko eta Diru Sarrerak Bermatzeko Euskal Sistemaren prestazio eta laguntza ekonomikoak eskura ditzaten sustatzea, beren baldintzen arabera, haur eta nerabeen pobrezia-egoeren prebalentzia eta intentsitatea murrizteko.
- 2) Seme-alabak dituzten familiek hazieraren kostua konpentsatzeko laguntza ekonomikoak eskura ditzaten bultzatzea, zuzeneko laguntzen eta PFEZean kenkari fiskalen bitartez.
- 3) Egoera zaurgarrian dauden haur eta nerabeentzako eskolaz kanpoko jarduerak, aisia eta aisialdi hezitzailea, kultura eta kirola jarduerak eskuratzea erraztea, egiturak eta ekipamenduak beren behar desberdinetara egokituz.
- 4) Babesgabetasun-egoeran edo -arriskuan dauden haur eta nerabeei komunitate-ingurunean ematen zaizkien laguntzak (gizarte eta hezkuntzakoak, psikosozialak...) sustatzea, eta, hala badagokio, erreferentzia-irudiak eta laguntza afektiboa ematea, batez ere komunitate-ingurunean (desinstituzionalizazioa) laguntza jaso dezaten.
- 5) Familiei —eta, bereziki, zaurgarrienei— kontziliaziorako laguntzak eta gurasotasun positiboko programak eskuratzeko bidea erraztea.
- 6) Haur eta nerabeei, eta bereziki egoera zaurgarrian daudenei, ezberdintasun digitala saihesteko eta Interneten, sare sozialen eta harreman-, informazio- eta komunikazio-teknologiaren (HIKT) erabilera osasuntsua sustatzeko beharrezkoak diren trebetasunak eta tresnak ematea.
- 7) Haur eta nerabeek beren beharretara egokitutako hiri-espazio baterako duten eskubidea bultzatzea, eta, horretarako, lagunkoitasunean oinarritutako proiektuak garatzea, eskura dauden baliabideen erabilera berriak eta haur eta nerabeen askotariko beharrei erantzuten dieten hiri-berrantolaketakako proiektuek barne hartzen dituztenak.
- 8) Haur eta nerabeentzako zerbitzuen irisgarritasuna eta eskuragarritasuna sustatzea, eta arreta goiztiarreko zerbitzurako sarbide unibertsala, doakoa eta arina bermatzea.
- 9) Ikasle guztiek, euskal hezkuntza-sistemaren barruan, banakako arreta eta hezkuntza-ibilbidea arrakastaz burutzeko behar dituzten laguntzak jasotzen dituztela bermatzea eta, hala badagokio, gerta daitezkeen kalteberatasun-egoerak edo gizarte- eta hezkuntza-desabantailak konpentsatzea.
- 10) Haur eta nerabeek beren osasun-ahalmen guztiarekin jaio, hazi eta gara daitezen lortzea. Egoera zaurgarrienean dauden haur eta nerabeek elikadura osasuntsua, osasun-laguntza eta osasuna bermatzeko beharrezkoak diren beste baliabide batzuk eskura izan ditzaten bermatzea, hala nola haur eta nerabeei eta haren familiei zuzendutako osasun-hezkuntzako jarduerak, ohitura osasungarrien garapena sustatzeko.
- 11) Diskriminazio positiboko irizpideak sartzea egoera bereziki zaurgarrian dauden seme-alabak dituzten familientzako etxebizitza-programetan, eta babes publikoko etxebizitzak zuzenean esleitzeko irizpideak berrikustea.
- 12) Haurrei eragiten dieten politikekin lotutako erabakiak hartzeko prozesuetan haurren parte-hartzea sustatzea, eta parte hartzeko hezkuntza bultzatzea, egoera zaurgarrian dauden haurrak eta kalteberatasun-arrisku handiena duten lurralde-eremuak barne hartuta.

Helburuak nazioarteko eta autonomia-erkidegoetako hainbat gomendio, plan eta ararekin lotuta daude.

		Helburuak												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Nazioarteko arauak eta tratatuak	Haurren Eskubideei buruzko Konbentzioa (HEK)	•	•	•	•	•				•	•		•	•
	Europako Haur Bermea (EHB)								•	•	•	•	•	
	Garapen Iraunkorreko Helburuak (GIH)	•	•					•		•	•			
	Haurren Eskubideei buruzko Europako Estrategia (HEEE)						•							•
EAEko planak eta arauak	2/2024 Legea, Haurrena eta Nerabezeroarena.	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
	Familien eta Haurren aldeko Euskal Ituna	•	•	•	•	•			•	•	•		•	
	Familiei Laguntzeko Erakunde arteko IV. Plana (2018-2022)	•	•	•	•	•			•		•			•
	Erronka Demografikorako 2030 Euskal Estrategia	•	•			•								
	Euskadi 2030 Osasun Plana						•				•	•		
	13/2008 Legea, Familiei Laguntzekoa		•			•								
	12/2008 Legea, Gizarte Zerbitzuei buruzkoa				•			•						

6. GOBERNANTZA, JARRAIPENA ETA EBALUAZIOA

6.1. ESTRATEGIAREN ARTIKULAZIO INSTITUZIONALA

EHBERen egitura instituzionalaren ezaugarri nagusiak hauek dira:

- Estrategiaren lantzea, bultzatzea, jarraipena egitea eta ebaluatzea Eusko Jaurlaritzan arlo horretan eskumena duen sailari dagokio, eta Euskal Autonomia Erkidegoko haurren eta nerabeen politiken plangintza, koordinazio eta ebaluazio orokorra egiteko ardura duen zuzendaritzari.
- Horretarako, EHBEk bere gain hartzen dituen arloetan esku hartzen duten gainerako sail eta administrazio publikoekin koordinatuko da: batetik, udalak eta foru-aldundiak, eta, bestetik, immigrazioaren, gizarte-zerbitzuen, enpleguaren, diru-sarreraren bermearen eta gizarteratzearen, etxebizitzaren, kulturaren eta kirolen, osasunaren edo hezkuntzaren arloetan eskudunak diren Eusko Jaurlaritzako sailak eta zuzendaritzak. Gainera, diseinua, implementazioa eta ebaluazioa egiterakoan, komunitate eta familia hartzaileak, Hirugarren Sektore Sozialeko erakundeak eta enpresak hartuko ditu kontuan.
- EHBE estrategia-esparru orokorra da, orientatzailea, eta estrategian parte hartzen duten erakundeek eta erakundeek beren planetan garatu behar dituzten helburu eta gomendio komunak adierazten ditu.

Horregatik, ez ditu jarduera edo konpromiso zehatzak ezartzen, baizik eta helburu eta jardun-eremu desberdinei buruzko printzipioak eta gomendioak; hartara, administrazio publiko guztiek, eta inplikaturako gainerako erakundeek, norabide berean aurrera egin ahal izango dute. Eta, arrazoi beragatik, ez du aldi baterako programaziorik, ez eta berariazko memoria ekonomikorik ere; izan ere, horrelako tresnak bat datoz erakunde edo antolakunde bakoitzari dagokion plangintza operatiboarekin. Adierazi den bezala, jarduera edo konpromiso zehatzak erakunde publikoen plan eta estrategietan jasoko dira, eta, bereziki, Familiei eta Haur eta Nerabeei Laguntzeko Erakunde arteko V. Planean.

Helburuak lortzeko administrazio publiko bakoitzaren jarduerak finantzatzea haietako bakoitzari dagokio, bere eskumen-esparruaren arabera, hargatik eragotzi gabe arlo horretan dauden edo egon daitezkeen finantzaketa-iturrietara irispidea izatea.

6.2. GOBERNANTZA, EBALUAZIOA ETA JARRAIPENA

EHBERen garapen-jarduketa gehienak Familiei eta Haur eta Nerabeei Laguntzeko Erakunde arteko V. Planean jasoko dira. EHBE garatzeko jarduketak jaso ahal izango dituzten beste plan batzuk honako hauek dira: EAEko Gizarte Zerbitzuen II. Plan Estrategikoa, Inklusiorako V. Euskal Plana edo Euskadi 2030 Osasun Plana. Nolanahi ere, estrategia hau hartzen duten erakundeek honako konpromiso hauek hartuko dituzte beren gain:

- Erakundeak sustatutako politika publikoetan (planak, programak, zerbitzuak) edo, hala badagokio, erakundearen ekimenetan, Estrategia honetan gomendio gisa definitutako printzipioak, erronkak eta helburuak sartzea.
- Bi urtez behin, Estrategia hau indarrean dagoen bitartean, EHBEk hainbat ardatzetan dituen erronka eta helburuei heltzeko garatu diren edo aurreikusi diren ekintzen zerrendaren berri ematea, haur eta nerabeei buruzko informazio-sistemaren bidez, Haur eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legearen 308. artikuluan eta hamahirugarren xedapen gehigarrian aurreikusitakoaren arabera.

a) Gidaritza, sustatzea, koordinazioa eta jarraipena

Estrategia behar bezala ezartzeko lidergo-, sustapen- eta koordinazio-lanak Eusko Jaurlaritzan haur eta nerabeen arloan eskumena duen sailari eta EAEko haur eta nerabeen politiken plangintza, koordinazio eta ebaluazio orokorra egiteko ardura duen zuzendaritzari dagozkio.

Bere eginkizunak betetzeko, honako ardura hauek izango ditu:

- Estrategiaren diseinua, inplementazioa eta ebaluazioa koordinatzea, haur eta nerabeen eta familien parte-hartzearekin eta inplikaturako eragileen arteko lankidetzaz bultzatuz.
- EHBERen jarraipena eta ebaluazioa egitea adierazleen kopuru txiki eta garrantzitsu batean oinarrituta, eta ardatz bakoitzeko ekintza esanguratsuenen berri emango duen bi urteko jarraipen-txosten bat egitea.
- Azken ebaluazio bat egitea eta ezagutzera ematea, jarduketetan izandako aurrerapenak jasoko dituen, hasierako diagnostikoa eguneratuko duena eta egoeraren bilakaera behatzeko aukera emango duena, bai eta estrategia eta helburuetan aldaketak eta egokitzapenak proposatuko dituen ere, egindako ebaluazioak hala gomendatzen badu.
- Ardatz bakoitzarekin lotutako jarduera nagusien garapenari eta ikaskuntza partekatuari buruzko informazio-trukea sustatzea.
- EHBERen gizarteratze-, dibulgazio- eta sentsibilizazio-ekintzak egitea, gardentasuna eta kontu-ematea sustatuz.

b) Parte hartzeko espazioak edo organoak

- Haur eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legearen 306 artikularen arabera, *Haur eta Nerabeentzako Euskal Kontseilua* kontsultarako organo gorena eta euskal administrazio publikoek parte hartzeko berariazko foroa izango da, eta, bertan, ordezkaritza parekidea izango dute, alde batetik, Eusko Jaurlaritzak, foru-aldundiek eta udalek, eta, bestetik, haurren eta nerabeen arloan inplikatura dauden gizarte-eragile guztiak.
- *Haur eta Nerabeentzako Erakunde arteko eta Sektore arteko Organoak* ere parte hartuko du EHBERen garapenean, 2/2024 Legearen 303. artikulua esleitzen dizkion eginkizunen esparruan.

- *Euskadiko Elkarrizketa Zibilerako Mahaiak* ere parte hartuko du estrategiaren jarraipenean, ebaluazioan eta eguneratzean, Haurren, Nerabeen eta Gazteen Batzordearen bidez edo Mahaiak berak ezartzen duen moduan.
- *Haurren Partaidetzarako Foroa* Haurren eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legearen 307. artikulua arautzen du. Foro horren bidez, Eusko Jaurlaritzak haur eta nerabeek duten eskubidea gauzatu du, dagozkien gaietan parte hartzeko eta taldeka entzunak izan eta kontsultatuak izan daitezten. Eskubide hori Legearen 54. artikuluan dago aurreikusita. Bestalde, haur eta nerabeek EAEko hainbat udalerritan parte hartzeko dituzten toki-organismoek beren proposamenak eta ekimenak partekatu ahal izango dituzte.

6.3. ADIERAZLEEN MATRIZEA ¹⁷

EHBERen emaitzen eta inpaktuaren ebaluazioa sei adierazle kuantitatiboren arabera egingo da aldian behin:

1. **Haurren pobrezia larriaren tasa murriztea.**
2. Haur eta nerabeen eta gainerako arteko **txirotasun-aldea murriztea.**
3. Haur eta nerabeen **Gini indizea** murriztea.
4. **Elikadura-arazoak** dituzten etxeetako haur eta nerabeen ehunekoa **murriztea.**
5. **Familian eta haurtzaroan gizarte-babesean egindako gastuaren gehikuntza**, BPGrekiko eta gizarte-babesean egindako gastu osoarekiko (gizarte-babesaren kontua).
6. Diru-sarrerak bermatzeko eta familiei laguntzeko prestazioak jasotzearen ondorioz, **lehen mailako pobrezia tasa murriztea** haur eta nerabeen artean.

Sei adierazle horiez gain, haur eta nerabeen arloan eskumena duen zuzendaritzak, arlo bakoitzean eskumena duten sailekin lankidetzan eta Haurren eta Nerabeen Euskal Behatokiaren laguntzarekin, aldian behin eguneratuko ditu adierazleak multzo nahikoa eta bideragarria, estatistika-eragiketetan eta aldizkako beste iturri batzuetan eskuragarri dauden datuak oinarri hartuta.

Horiek eraikitzeko, besteak beste, honako hauek hartu ahal izango ditu kontuan, konbinazio egokiena bilatuz, eta definizioa bat etorri eskuragarri dauden edo aldian aldiko estatistika-eragiketetan sar daitezkeen adierazleekin, sortutako sistemaren bideragarritasuna eta garrantzia lortzeko.

Irizpide horiek beti kontuan hartuta, besteak beste, honako hauek har litezke kontuan:

- 1) Hazkunderaren hileko kostua.
- 2) Mantentze-txirotasunaren, pobrezia larriaren eta pobrezia errearen tasa.
- 3) Elikadura-arazo larriak dituzten etxeetako haur eta nerabeen ehunekoa.
- 4) 18 urtetik beherako biztanleen Gini indizea.
- 5) 18 urtetik beherako herritarren bazterre-tasa.
- 6) 18 urtetik beherako pertsonen gabetze materialaren tasa.
- 7) Haurren eta nerabeen eta gainerako herritarren arteko txirotasun-aldea, mantentze-pobrezia, pobrezia larriaren eta pobrezia errearen adierazleei dagokienez.
- 8) Jaiotzean pisu txikia duten jaiotzen ehunekoa.
- 9) Jaiotza goiztiarren tasa.
- 10) Gehiegizko pisua edo obesitatea duten haur eta nerabeen ehunekoa.
- 11) Alkoholarek eta kannabisaren kontsumo problematikoaren tasa azken hilabeteetan.
- 12) Haur eta nerabeen jardura fisiko osasunaren prebalentzia.
- 13) Haur-hezkuntzako lehen zikloko eskolatzeko tasa.

¹⁷ Esan bezala, Haur eta Nerabeen otsailaren 15eko 2/2024 Legearen 308. artikulua ezartzen du Haur eta Nerabeen buruzko Informazio Euskal Sistemak, besteak beste, adierazleak garatuko dituela haurtzaroan egindako inbertsioa ebaluatzeko euskal administrazio publikoaren mailatan, Eusko Jaurlaritzaz eta foru-aldundiez gain, udal-maila ere aintzat hartuz.

- 14) Ikasle errepikatzaileen ehunekoa.
- 15) Ikasleen irakurtzeko, matematikarako eta zientziarako gaitasunean lortutako puntuak.
- 16) Eskola-uzte goiztiarraren tasa.
- 17) Egokiak ez diren ikasleen ehunekoa.
- 18) Arraza, etnia, kultura, hizkuntza, erlijio edo atzerriar izaera dela-eta gizartean baztertzeko arazoak dituztela adierazten duten haur eta nerabeen ehunekoa.
- 19) Familia- eta lan-bizitza bateratzeko zailtasunak dituzten familien ehunekoa.
- 20) Azken 12 hilabeteetan aisialdiko gastuak murriztu behar izan dituzten familien ehunekoa.
- 21) Hipoteka edo alokairua eta/edo argi-, ur- eta gas-fakturak ordaintzeko edo garaiz ordaintzeagatik bizigarritasun-arazoak dituzten familien ehunekoa.
- 22) Pobrezia energetikoaren, etxebizitza ez-seguruen eta etxebizitza desagokiaren egoeren prebalentzia.
- 23) Etxebizitza aldatu edo birgaitu behar duten haur eta neraberengatik dituzten familien ehunekoa.
- 24) Etxean adingabeak dituzten Etxebideko familien ehunekoa eta eskaera-kopurua.
- 25) Familia eta seme-alabentzako gizarte-babeseko gastua, eurotan biztanleko, BPGaren portzentajearen eta gizarte-babeseko gastuaren portzentajearen.
- 26) Eusko Jaurlaritzan familia eta haurren arloko eskumena duen zuzendaritzak familiei egindako transferentzietako gastua.
- 27) Familiarentzako eta haurrentzako zerga-onuretan biztanleko gastua.
- 28) Familiari eta haurrei zuzendutako zerbitzu, prestazio eta onura fiskaletara bideratutako gastu osoa.
- 29) DBEren onuradun adingabeen kopurua, onuradun guztiekiko ehunekoa eta adin txikiko guztiekiko ehunekoa.
- 30) Haur eta nerabeei zuzendutako Gizarte Zerbitzuen Zorroko lehen eta bigarren mailako arretako zerbitzuen estaldura-tasa.
- 31) Haurren babesgabetasun-egoeren prebalentzia.
- 32) Familia-harreraren eta haur eta nerabeen egoitza-harreraren tasa.
- 33) Bekak dituzten Araubide Orokorreko Irakaskuntzetan matrikulatutako ikasleen ehunekoa.
- 34) Matrikulatutako haurren kopurua eta Haurreskolak partzuergoko zentroen estaldura-tasa.
- 35) Ikastetxe arruntetan integratutako hezkuntza-premia bereziak dituzten ikasleen ehunekoa.

Generoaren, adin-tarteen, pobrezia-egoeraren, familiaren gizarte- eta kultura-mailaren eta lurralde historikoaren arabera bereizteaz gain, hautatutako adierazleak banandu egingo dira, ahal dela, pobrezia-, bazterkeria- edo babesgabetasun-egoeretan eragina duten faktoreen arabera identifikatutako aldagaien arabera.

Adierazle horiek lortzen dituzten estatistikak egiteaz arduratzen diren erakunde publikoek, ahal den neurrian, prozedurak egokituko dituzte adierazle horiek bi urterik behin eguneratzeko eta adierazitako desagregazioak jaso ahal izateko.